

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
FILOLOĢIJAS UN MĀKSLAS ZINĀTŅU FAKULTĀTES
LATVIEŠU LITERATŪRAS VĒSTURES UN TEORIJAS KATEDRA

Žurnāla „Ceļa zīmes” ideoloģiskā pozīcija (20.gs.50./60.g.)

Bakalaura darbs

Autore – **Daina Kurele**

Latvijas Universitātes

Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes

Baltu filoloģijas bakalaura

studiju programmas pilna laika

3. kursa studente

Studenta apliecības numurs: dk06007

Zinātniskā vadītāja – asoc.prof. **Dace Lūse**

Rīga 2008

Anotācija

Bakalaura darbā „Žurnāla „Ceļa zīmes” ideoloģiskā pozīcija (20.gs.50./60.g.)” tiek atklātas žurnāla ideoloģiskās tendences dažādos publicistiskos rakstos un daiļdarbos. Žurnāla veidotāju mērķis ir veicināt patriotisma, pašlepnuma, nacionālās identitātes apziņu trimdas latviešos, kā arī nepieļaut viņu asimilēšanos svešajā sabiedrībā. Darbā atsevišķi pētīta žurnālā publicētā daiļliteratūra, pievēršot lielāku uzmanību tieši prozas publikācijām un tajās atklātajai ideoloģiskajai pozīcijai

Atslēgvārdi: žurnāls „Ceļa zīmes”, patriotisms, konservatīvisms, nacionāla pašapziņa, tradīcijas.

Annation

Bachelor's work „Ideological Position of the Journal „Ceļa zīmes”(50s and 60s of the 20th Century) attempts to describe the diversity of ideological tendencies in the articles of different types and fiction. The Journal aim were supposed to stimulate Latvian patriotic awareness, dignity and sense of identity in exile, as well as resistance to assimilation in foreign society. The research paper investigates separately the fiction published in the magazine paying major attention to prose with the purpose to state the presence of ideological position.

Keywords: „Ceļa zīmes”, patriotism, conservatism, national self – confidence, traditions

Saturs

Ievads.....	4
I.Žurnāla „Ceļa Zīmes” rašanās motīvi, mērķi un nozīme, ideoloģiskā pozīcija 20.gs.50./60.gadu trimdas politiskajā un kultūras kontekstā	6
II. Žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģiskās pozīcijas izpausmju dažādība	13
III. Ideoloģiskās izpausmes žurnāla „Ceļa Zīmes” publicētajos latviešu autoru literārajos tekstos	25
1.Nacionālo vērtību akcentējums un to attīstība dažādo vēsturisko periodu atainojumā žurnālā „Ceļa Zīmes” latviešu autoru daiļdarbu publikācijās	26
2.Trimdas latviešu pasaules atspoguļojums nesenās pagātnes tēlojumā	33
3.Trimdas latviešu pasaules izjūtas atspoguļojums tagadnes (20.gs.50./60.g.) tēlojumā.....	45
Secinājumi.....	51
Literatūras saraksts.....	52

Ievads

Otrā pasaules kara beigās liela latviešu tautas daļa bija spiesta doties bēgļu gaitās. Par patvēruma vietām lielākoties bēgļi izvēlējās Vāciju vai Zviedriju. Ievērtības cienīgs ir fakts, ka jau Vācijas *DP* nometņu iemītnieki ļoti trūcīgos apstākļos aktīvi izvērta plašu sabiedrisko un kultūras norišu pasākumu organizēšanu. Viens no tautiešus apvienojošajiem, kā arī radošo izpausmju, aktualitāšu atspoguļotājiem bija dažādie bēgļu laika un trimdas periodiskie izdevumi: „Latviešu prese bija viens no literārās dzīves atspulgiem. Līdzās kara ziņām un politiskiem traktātiem tur allaž vietu bija radis arī kāds latviešu dzejnieka dzejolis vai rakstnieka tēlojums,”¹ norāda I.Daukste-Silasproģe.

Par vienu no trimdas ievērojamākajiem periodiskajiem izdevumiem uzskatāms žurnāls „Ceļa Zīmes”, kas tiek dibināts un pirmoreiz izdots 1948.gadā Zviedrijā. Žurnāla idejas autors un galvenais redaktors ir Andrejs Eglītis, kuru 1953.gadā nomaina Jānis Andrups un izdevniecība līdz ar to tiek pārcelta uz Londonu. Žurnāla augstvērtību un saturiskumu pierāda publicētās informācijas daudzveidība, arī pretēju viedokļu atklāsmes, kā arī publikāciju autoru ievērojamās personības - viņi pārstāv dažādu zinātņu jomas (A.Spekke, H.Biezais, V.Biļķins, A.Švābe, V.Rūķe, K.Straubergs u.c.). Žurnāla veidotāji pārdomājuši ne tikai satura kvalitāti, bet tikpat lielu uzmanību veltījuši mākslinieciskajam noformējumam, kas izceļ žurnāla idejisko raksturu.

Uzsākot darbu pie „Ceļa Zīmēm”, to pirmais redaktors A.Eglītis akcentējis tieši jaunatnes būtisko nozīmi nākotnes veidošanā. Jaunatne tiek redzēta cīnāties par Latvijas valsts neatkarības atgūšanu, jaunatne arī būs tā, kas atgriezīsies Latvijā un cels valsti no jauna. Žurnāla ideoloģiskā nostāja: publicēt tos rakstus un daiļdarbus, kas visādā ziņā sekmētu trimdinieka nacionālo pašapziņu, gan atgādinot par Latvijas vēsturi, atsevišķiem vēsturiski svarīgiem notikumiem, latviešu folkloru, ievērojamām Latvijas kultūras personībām, emocionāli liekot katram lasītājam izjust lepnumu par piederību ne tikai senai, bet arī kultūras vērtības cenošai tautai.

Bakalaura darba mērķis ir atklāt latviešu trimdas žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģisko pozīciju 20.gs.50./60.gados: kas ir žurnāla mērķauditorija un kādā veidā tā tiek uzrunāta. „Ceļa Zīmēs” publicētie raksti aptver plašu tematisko diapazonu: sākot ar dokumentāriem senvēstures pētījumiem, beidzot ar dzejoli, kas atklāj autora kādu iekšējās pasaules momentu.

Visumā līdzīga ir abu galveno redaktoru - A.Eglīša un J.Andrupa nostādne nacionālpatriotiskos jautājumos un līdz ar to izpratne par žurnāla galvenajiem uzdevumiem.

---

¹ Daukste-Silasproģe I. Latviešu literārā dzīve un latviešu literatūra bēgļu gados Vācijā: 1944-1950. – R.: Zinātne, 2002. – 115.lpp.

Lai labāk izprastu žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģisko pozīciju 20.gs.50./60.gados, iepazīnos ar žurnāla tapšanas vēsturi, redaktoru izvirzītajiem mērķiem un iespējamajām nākotnes vīzijām. Bakalaura darba rakstīšanas gaitā tika apgūta teorētiskā literatūra, iepazīts vairāku gadu žurnāla izdevumu (pirmie četrdesmit numuri) saturs veikta materiāla atlase un analīze žurnāla ideoloģisko nolūku aspektā, īpaši pievēršoties tiem literārajiem tekstiem, kas spilgti atspoguļo trimdnieka vērtību izpratni, pasaules izjūtu konkrētajos apstākļos, kā arī viņu atmiņas par neseno pagātņi.

Pētījuma novitāte saistāma ar pirmreizīgu mēģinājumu aptvert viena žurnāla saturu noteiktā laikposmā, kas orientēts uz noteiktu nacionālpatriotisku ideoloģiju. Bakalaura darba inovācija ir arī mazāk zināmu pēckara trimdas latviešu autoru iepazīšana, kas, tiesa, palikuši latviešu literatūras vēstures perifērijā.

Darbs strukturēts trīs nodaļās ar apakšnodaļām. Pētījums vairāk izvērsies prozas tekstu aplūkojumā un analīzē tajos atveidotā vēsturiskā laika un problemātikas aspektā.

I. Žurnāla „Ceļa Zīmes” rašanās motīvi, mērķi un nozīme, ideoloģiskā pozīcija 20. gs. 50./60. gadu trimdas politiskajā un kultūras kontekstā

Divdesmitais gadsimts bijis lielu kultūrvēsturisku, politisku, ekonomisku notikumu pārbagāts laiks. Tas piedāvājis visdažādākās izpratnes par to, kas ir ētika, morāle, kas ir tās vērtības, ideoloģijas, kuras pārvalda valsts vadošo amatpersonu prātus, sabiedrību, radošās personības.

Pēc otrā pasaules kara, pasaule sadalījās divās daļās – ideoloģiski apspiestā un ideoloģiski brīvā. Rietumi un austrumi nostājās opozīcijā. Demokrātija pret komunismu. Tajā pašā laikā kara rezultāts, pārdzīvotās briesmas, šausmas, došanās bēgļu gaitās, izsūtījumi uz Sibīriju, traģiskā situācija kopumā, bija kā jaunu, radošu, māksliniecisku izpausmju iedvesmotāja.

Vēsturiski absurdās situācijas dēļ, liela daļa iedzīvotāju, tai skaitā arī inteliģence, bija spiesta doties prom no Latvijas trimdā. Viena daļa nonāca Zviedrijā, otra Vācijas DP nometnēs, pēc kurām mājvieta bija jārod atkal svešās zemēs, kur tos neviens negaida, kur tie bija svešinieki un zemākas kvalifikācijas darbu veicēji.

Būtisks aspekts trimdas bezcerīgajā situācijā bija radošās aktivitātes, kas izpaudās kā dažādu laikrakstu, žurnālu, organizāciju, biedrību veidošanās (un ne tikai), pulcinot ap sevi tautiešus, neļaujot ieslīgt pesimismā, labklājības pašapmierinātībā vai saplūst ar svešo pasauli, aizmirstot Latviju, savu dzimto valodu, tautu, no kuras cēlies.

Uz šāda pēckara fona Zviedrijā radās viens no respektējamākajiem un ievērojamākajiem trimdas žurnāliem, kura idejas autors un pirmais redaktors bija Andrejs Eglītis (21.10.1912.–23.02.2006.). „Ceļa Zīmju” pirmais numurs tika izdots par dzejnieka privātajiem līdzekļiem, kas uzskatāms kā labas gribas un nesavtības žests, kur visam pāri stāvējusi doma par Latviju, latviešu tautu, valsts neatkarību. Žurnāla pirmais numurs iznāca 1948. oktobrī, un šāda izdevuma tapšana ir gandrīz vai likumsakarīga, jo gadu iepriekš - 1947. gadā, Latviešu kultūras dienās Stokholmā, tika paziņots par Latviešu Nacionālā fonda dibināšanu, kura idejas autors un ģenerālsekretārs – Andrejs Eglītis. Fonda statūtos deklarētajos mērķos un uzdevumos saskatāmas līdzības ar „Ceļa Zīmju” ideoloģisko pozīciju. Statūtu pirmajā pantā norādīts: „Cīnīties par latviešu tautas un Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas tiesībām un interesēm, pamatojoties uz AN un Atlantijas chartas principiem; izplatīt pareizu informāciju par Latvijas zemi, tautu un kultūru; darīt iespējamo tautas dzīvē spēka un latviskās kultūras saglabāšanai un panākt visu latviešu grupu un organizāciju sadarbību.”² Būtiski, ko jau 1945. gadā uzsver A.Eglītis, kaut tikai idejas līmenī iecerot šāda fonda izveidi,

---

² Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 234.lpp.

ir tas, ka: „(..) saslēdzoties visiem kā vienam par svētāko un mūžīgāko mērķi – par brīvu 18. novembra Latviju – sadarbības ceļā radīt bezpartejisku un uzskatu dažādības netraucētu politisku informācijas centru – Latviešu Nacionālo fondu.”³ Fonds tiek dibināts, latviešu konsolidēšanas un materiālā atbalsta dēļ, savukārt ar „Ceļa Zīmēm” paredzēts tautiešos uzturēt možu garīgo vērtību pasauli.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģiskā pozīcija, kas ir nacionāli patriotiska, kā arī žurnāla orientācija uz jauno paaudzi, tiek norādīta jau pirmajā numurā ar tur publicēto moto: „Paaudžu ceļa zīmes jaunajām ciltīm – kas zem Latvijas karoga izaugušas un kas Latvijas karogam aug.”⁴ E.Zirnītis par A.Eglīša izdoto žurnālu raksta, ka: „„Ceļa Zīmes” ir sava vārda cienīgs žurnāls. „Ceļa Zīmes” rāda ceļa zīmes jaunatnei un apgaismo svešuma ceļus trimdniekiem. „Ceļa Zīmes” ir gara saite, kas vieno latviešus pāri jūrām.”⁵ Moto izvēlēts ar domu par dažādo paaudžu līdzās pastāvēšanu: esot kā vienam veselam, savstarpēji sadarbojoties var sekmīgāk virzīties uz vienu mērķi – par brīvu, neatkarīgu Latviju, par atgriešanos dzimtenē. Žurnālam idejiski ir jāvieno dažādās paaudzes – tās, kuras dzimušas brīvās Latvijas laikā, gadsimta sākumā un tās, kuras vēl tikai dzims. Izpratne par „paaudžu ceļa zīmēm” tiek tverta ļoti plašā nozīmē. Ar to jāsaprot ne tikai latviešu tautas turpmākā cīņa par savas valsts brīvību, bet arī kā sabalsošanās starp aizvadītajiem gadsimtiem un konkrēto trimdas laika situāciju, vienlaicīgi aicinot izprast folkloru, vēsturi, valodu, apzinot savu dzimtu, kultūrvēsturisko un politisko situāciju. Tas nozīmē paplašināt redzesloku, ieraudzīt plašāku pasauli, redzēt Latviju kā pilntiesīgu valsti starp citām Eiropas un pasaules valstīm, kurai jāatgūst kara dēļ zaudētā suverenitāte. Jaunatnes un nākotnes jēdzieni tiek saprasti kā sinonīmi.

Tikpat simboliska ir moto piesauktā karoga nozīme, jo, būdams viens no valsts simboliem, tā pat kā himna un ģerbonis, tas ir vēl viens konkrētas tautas vienojošs elements. Būtiski teikts - „Latvijas karogam aug”, tādejādi apliecinot, ka nevienai citai pasaules tautai sarkanbaltsarkanais karogs, izņemot latviešus, nav svarīgs. A.Eglītis, varbūt to pat pirmajā brīdī neiedomādamies, pats kļūva par „karogu”, kas pulcēja ap sevi latviešus no visas pasaules. Dzejnieks liek vienādojuma zīmi starp jēdzieniem *Latvija* un *karogs*. Tie ir abi kopā veido brīvības simbolu. A.Eglītis ir pārliecināts savas valsts patriots, tāpēc dzejnieka rīcība, izteiksme ir kategoriska, stingras pārliecības piesātināta, sakāpināti emocionāla un pat skaudra: „Karogi emigrācijā ir noskumuši un sakļāvušies pieticības dvingā. Ir tiesa, mūsu karoga lepnumu un cieņu esam morāliski nopļēgurojuši tukšās svētku runās un citās

³ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. -232.lpp.

⁴ Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1.- 3.lpp.

⁵ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 477.lpp.

materiālās dižošanās jo daudzās, daudzās reizēs.”⁶ Tomēr būtiski nezaudēt ticību sapnim, kaut vispārējā situācija starptautiskajā politikas arēnā par pārmaiņām neliecina, A.Eglītis raksta: „Sapņosim par attītiem karogiem, sapņosim kaut vaļējām acīm, citādi mēs drīz būsime miruši! Uz ielām iziesim! Karogus atraisīsim! Sapņosim par mājās braukšanu!”⁷ No šī brīža pozīcijas raugoties, trimdā nonākušajiem nekas vairāk nepieder, kā ticība, sapnis, stipra griba, autoritāšu iedvesmojošās runas un pašiniciatīva darbojoties dažādās tautiešu dibinātajās organizācijās, apvienībās u.tml.. Kā viens no priekšnoteikumiem ir saglabāt savu latvisko identitāti un nepazaudēt to multikulturālajā vidē, kas pēc izdzīvošanas principa, pieprasa asimilēšanos un nepretenciozi pieņemt jaunās vides nosacījumus. Rezultātā parādās būtiska trimdas iezīme, kas arī loģiska – konservatīvisms, jo: „Katrai kulturāli skaidri definētai tautas vai sabiedrības daļai, kas vai nu apstākļu spiesta, vai izvēles dēļ dzīvo ārpus savas normālās vides, ir tendences sevi saglabāt sākotnēja stāvoklī. Tas attiecas it sevišķi uz valodas un uz kulturālām, ētiskām, reliģiskām un politiski ideoloģiskām vērtībām. Spējas saglabāt sākotnējo stāvokli ārpus normālās vides lielā mērā atkarīgas no skaidras nacionālas vai sabiedriskas pašapziņas, no iespējām saglabāt savu atšķirtu sabiedriski kulturālo vidi un iespējām atvairīt svešās vides ietekmi.”⁸

Žurnāls „Ceļa Zīmes”, aptverot tematiski plašu tēmu loku, rāda divējādu seju: no vienas puses, vēršoties pie lasītāja ar latvietim saprotamām, emocionāli tuvām, uzrunājošām un skaidri definētām vērtībām, kā latviešu folklorā, literatūrā, mūzikā, Latvijas vēsture pirms un pēc kara posmā u.t.t., bet tajā pašā laikā nenorobežojoties no pasaulē atzītu vērtību, jaunu tendenču atspoguļojuma. E.Zirnītis raksta: „Tā vispusīgais „Ceļa Zīmju” saturs, paldies Dievam, ir kā apzinīgs un drošs kāpiens pāri tam šauri nacionālajam sentimentālās jutoņas lokam, kas īpaši trimdas preseī un periodikai nodarījis daudz ļauna, sodīdams to ar šovinistisku provinciālismu.”⁹ Nacionālās un internacionālās idejas tiek līdzsvarotas, kā arī konsekventi tiek ievērota žurnāla idejiskā forma, nezaudējot nacionālpatriotisko nostāju. E.Zirnītis precizē domu, ka: „(..) „Ceļa Zīmes” jau ar pirmo burtnīcu ir kā tāds nacionālā pašlepnuma eliksīrs: šķirsti un lasi – domas un tēli, kas vīd pretim no rūpīgajām lappusēm, ar labdarīgu spēku ceļ latvisko pašapziņu un reizē ir kā tilts, kura loks sniedzas pāri laikam un telpai un balstās pašu zemē, pašu garā un kultūrā.”¹⁰ Pārdomātais žurnāla saturs un rūpīgi izstrādātā rakstu tematika lasītājā rada labvēlīgu attieksmi pret izdevumu, pierādot, ka žurnāls ir: „(..) labas gaumes vainagota liecība, kā cīnīties par zaudējumu atgūšanu, par palikušo

⁶ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 259.lpp.

⁷ Turpat. 259.lpp.

⁸ Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2001. – 369.-371.lpp.

⁹ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 477.lpp.

¹⁰ Turpat. 477.lpp

vērtību saglabāšanu var arī citādi, nekā trimdā parasts (...).¹¹ Gaume tiek ievērota ne tikai rakstu kvalitātē, bet arī žurnāla mākslinieciskajā noformējumā, kas, mainoties galvenajiem redaktoriem un redakolēģiju sastāvam, mainās, bet paliek stilistiski nemainīga.

„Ceļa Zīmju” pašā sākumposmā pie žurnāla sagatavošanas un izdošanas strādājis A.Eglītis un A.Johansons, bet pēc pāris pirmajiem numuriem pievienojas arī N.Srunke. Kad 1953. gadā par žurnāla galveno redaktoru kļūst Jānis Andrupis (17.05.1914. – 18.01.1994.), tiek izveidota redakolēģija, kurā darbu turpina A.Eglītis, pievienojoties A.Jērumam, V.Tonem, K.Lesiņam un J.Soikānam ar žurnāla 40. numuru. Būtiski, ka izdevums nemaina savas sākotnēji izvirzītās kvalitātes, respektīvi: „„Ceļa Zīmju” uzdevums ir dot savu daļu jaunu kultūras vērtību radīšanā. Šādu žurnālu galvenā mērķa ir tā, kas būs no žurnāla satura palicis pāri un nezaudējis nozīmi pēc gadiem 20, 30.”¹² Bez tam „Ceļa Zīmes” var tikt uztvertas, kā Latvijas neatkarības laikā tapušo augstvērtīgo, kvalitatīvo literāro žurnālu tradīciju turpinājums trimdas periodikā. Šai ziņā velkamas paralēles ar literāro mēnešrakstu „Daugava”, jo „Ceļa Zīmēs” ap sevi pulcēja autorus, kas jau iepriekš bija publicējušies mēnešrakstā „Daugava” kā A.Eglītis, N.Strunke, J.Grīns, J.Kadilis, P.Aigars, Z.Lazda, V.Strēlerte un daudzi citi. Līdzības arī tematikas izvēlē, jo „Daugavā” tāpat kā „Ceļa Zīmēs”: „(..) ievietotais materiāls (daiļliteratūra, māksla, filozofija, kultūrvēsture, sabiedriskās zinātnes, recenzijas, hronika) bija daudzpusīgs un saturīgs. Tas iepazīstināja ar pasaules literatūras aktualitātēm, strāvojumiem, ar dažādu valstu teātru un mākslas dzīves notikumiem, norisēm Rietumu un Austrumu filozofijā, arī ar latvisko dzīves ziņu jeb dievturu kustību. Tika pausti arī pretēji viedokļi, jo publicēšanās iespējas bija dotas dažādu paaudžu un uzskatu literātiem, galvenais kritērijs bija talants. Šī sākotnējā tradīcija tika glabāta un sargāta, žurnāla devīze bija – pret diletantismu un provinciālismu, par nacionālu un reizē eiropieisku kultūru.”¹³ No tā var secināt, ka Latvijas brīvvalsts laikā izdotās periodikas viens no galvenajiem uzdevumiem bijis apzināt pasaules kultūras norises, aktualitātes, tajā pašā laikā aktivizēt, bet nepieļaut nekvalitatīvu daiļdarbu publicēšanu. Trimdas periodikai rezultātā divkārt atbildīgs uzdevums: 1) nepieļaut zemas kvalitātes darbu parādīšanos publiskajā telpā un, 2) stiprināt latvisko pašapziņu, patriotiskās jūtas, neļaujot aizmirst, ka patiesā mājas sajūta iespējama brīvā, demokrātiskā Latvijā. Katrs trimdinieks ir atbildīgs par savas valsts tuvināšanu neatkarībai.

Domājot par Latvijas suverenitātes atgūšanu un atgriešanos dzimtenē, likumsakarīgi, ka žurnāla pirmo numuru ievada Kārlis Zariņš (1879-1963), pilnvarotais ministrs Anglijā, kas

¹¹ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 477.lpp.

¹² Turpat. 480.lpp.

¹³ Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2001. – 369.-371.lpp.

uzlūkojams kā iepriekšējās – neatkarīgās Latvijas simbols, jo viņam Kārlis Ulmanis pirms padomju varas okupācijas, uzticēja pārstāvēt Latvijas intereses ārzemēs, kaut pašas valsts vairs nebūtu. K.Zariņš jaunā žurnāla pirmajā numurā rakstā „Jaunatne!” ar sakāpinātu emocionalitāti, patiesu pārdzīvojumu un patriotismu, bet tajā pašā laikā liekot aptvert, cik daudz darāma vēl priekšā, raksta: „Šis ciešanu laiks ir smags, un nav brīnums, ka bieži mūsu tautiešus nospiež bezcerība un izmisuma lietuvēns, bet nepadosimies šim ļaunajam spēkam. Mūsu patriotiskais un kristīgais pienākums ir cīnīties ar to un to pārvarēt! Nezaudēsim ticību mūsu brīvībai.”¹⁴ Turpinājumā K.Zariņš norāda, ka tikpat svarīgi ir „apjozties ar stipriem nacionālās apziņas zobeniem, kaldiniet sev stipras morāliskās priekšturamās bruņas. Audziniet sev sīkstu latvisku mugurkaulu, rūdīet savu izturību, vingriniet savus muskuļus – smaga cīņa un sīvs darbs stāv priekšā.”¹⁵ Pilnvarotais ministrs K.Zariņš, turpinot „Ceļa Zīmju” ievadslejšā pieteikto domu par jaunatnes lomu vēstures veidošanas procesā, raksta: „Mēs, kam galvas jau līkst zem gadu smagā svara, varama jums dievpalīgu vēlēt un dot labu padomu no savām dzīves pieredzējumu klētīm, bet jūs esat tie, kas veidos Latvijas nākotni, jūs būsiet mūsu brīvības celmlauži tāpat, kā jaunatne bija tā, kas 1918. – 20.g. izcēla mūsu Gaismas pili no melnajām ezera dzelmēm.”¹⁶ K.Zariņš uzsver bēgļu un kara laikā pārdzīvoto traģiku, kas prasījusi lielu emocionālo un fizisko izturību. Dzīve jāsāk no jauna svešā vidē, starp nepazīstamiem cilvēkiem, svešu kultūru, tradīcijām, bet par spīti nelabvēlīgajai situācijai, ar raksta palīdzību K.Zariņš savus tautiešus cenšas iedvesmot, modināt, garīgi aktivizēt un stiprināt latviešu, patriotiskās jūtas, pārliecību par sevi, savu tautu un pats galvenais – noticēt tam, ka, nesavtīgi līdzdarbojoties dažādās aktivitātēs, kas saistītas ar Latvijas suverenitātes atgūšanu, ir atkarīga no katra latvieša ieguldītā darba, un pienāks diena, kad Latvija būs brīva no okupantu varas. Tamdēļ jo svarīga ir kolektīvā apziņa – mēs kopā – ministrs akcentē domu par to, cik būtiski ir: „(..) turēties cieši kopā, sadoties rokās un palīdzēt kopīgā dzīvē. Nesaskaldīties sīkās grupās un kliķēs, bet apzinīgi un vīrišķīgi strādāt kopīgu darbu. Neapkarosimies savā starpā, nenorobežosimies viens no otra, bet būsīm viena vienota latviešu tauta, tad mūsu ceļš uz Latvijas nākotni būs vieglāks, ceļš uz Latviju, neatkarīgu, brīvu un demokrātisku, kādu mēs to pazīstam un gribam pazīt, kādai tai jābūt un kāda tā arī būs.”¹⁷ No K.Zariņa raksta izriet, ka vecās paaudzes cilvēks tic jaunatnes spējai mainīt radušos apstākļus, tic, ka to dzimtenes mīlestība, patriotisms būs tas, kas palīdzēs kādu dienu Latviju ieraudzīt atkal kā brīvu, suverēnu, starptautiski atzītu valsti. Vecās paaudzes padoms ir pamats, zināšanas, iedvesmas avots, kam jaunatnē jārada garīgā stabilitāte un izpratne par

¹⁴ Zariņš K. Jaunatne! // Ceļa Zīmes. – Nr.1. – 3.lpp.

¹⁵ Turpat. 3.lpp.

¹⁶ Turpat. 3.lpp.

¹⁷ Turpat. 4.lpp.

sava laika notikumiem starptautiskajās attiecībās, ekonomikā, kultūrā. Jaunieši nedrīkst aizmirst savu nacionālo piederību un dzimteni – Latviju.

A.Eglītis redaktora ievadrakstā „Karogs – cela zīmes” skaidri definē karoga simbolisko nozīmi, tajā pašā laikā liekot katram lasītājam apzināties savu piederību tam, jo dzejnieks uzsver, ka „(..) mūs pavada neatkarīgās Latvijas valsts karogs, simbolizēdams trimdinieku piederību senai, brīvai latviešu zemei, uz ko izmisuši elpojam, senai brīvai latviešu tautai, kādu zvērēdami atkal gribam darīt”¹⁸. Zeme, valsts, karogs – vērtības, kas turamas augstāk par savu personisko labklājību, tāpēc: „Lai mūsu karogs, vīdamies cauri dzelzšņiem un tautas dumpju vētrām, tomēr brīvs savā postā, spītīgi, lepni un nicinoši ceļas miesas un gara verdzinātājam sarkanam karogam, kas grīļodamies turas iesprausts nobendētā proletariāta izdzisušos acu dobumos. Lai mūsu nacionālais karogs pulcina zem apjaužamām nākošās valsts debesīm ikvienu latviešu jaunavu un jaunekli – ikvienu trimdinieku, lai tas plīvo kā atpestīšanas zīme mūsu posta tautas jaunatnei, kas tēvzemes mijkrēslī varmācīgi padzīta zem sarkanā komunistu inkvizīcijas zīmes.”¹⁹ A.Eglītis savos izteikumos ir publicistiski daiļrunīgs, gan arī ass, tiešs un kategorisks. Dzejnieks vēlas vērst uzmanību uz to, ka ikvienam jāapjauš piederība savai zemei, vietai, no kuras tas nāk. Ja nav nacionālais karogs, zem kura pulcēties, tad vismaz būs žurnāls, kas savā literārajā ievirzē atgādinās par Latviju, uzturēs dzīvu latvisko garu. Tāpēc žurnāla konservatīvā ievirze ir tikai likumsakarīga, tā balstīta uz nacionālām vērtībām, tautas tradīcijām, patriotiskām jūtām. Latvijas valsts tiek redzēta kā pašvērtība, tā tiek godināta, bet neaizmirstot pieminēt dziļo pārdzīvojumu, sāpi par zaudēto, okupēto dzimteni. Tomēr par spīti situācijai, katram bēglim, trimdiniekam – visiem – jā saglabā spītība, sīkstums, garīgas vērtības, garīgums. Labklājība nedrīkst tikt uzskatīta par vienīgo, galveno personiskās dzīves mērķi, iegāstu, lai aizmirstu par iesaistīšanos sabiedriskajos, politiskajos, kultūras notikumos, kas gala rezultātā var draudēt tikai ar atsvešināšanos un attālināšanos no savas tautas. Distance, starp vienas nācijas pārstāvjiem, kas izklīdināti pa visu pasauli, ir degradējoša. Šādam rezultātam tiek paredzētas neatgriezeniskas sekas, ko A.Eglītis jo īpaši uzsver, pat brīdina: „Tā lai sargāties, ka neiemiegam maizes un pavēņa miegā, jo šīs paaudzes ziņā ne tikai karoga nosargāšana, bet arī tā aizvešana atpakaļ Latvijā, valstī, kas mums jāatkaro un jāceļ.”²⁰

No tā var secināt, ka, veidojot žurnālu „Ceļa Zīmes”, dzejnieks vēlējies radīt žurnālu, kas ir kā garīgais patvērumus rakstošajai sabiedrības daļai, bet kā morālā atbalsta sniedzējs lasītājiem. Žurnāla uzdevums trimdas situācijā ir veicināt pašātvību saviem spēkiem,

¹⁸ Eglītis A. Karogs – ceļa zīmes. // Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1. – 5.lpp.

¹⁹ Turpat.5.lpp.

²⁰ Turpat.5.lpp.

latvietības apziņu, nepazaudēt savu identitāti svešajā vidē. Tajā pašā laikā blakus „lielajām” idejām, ne mazāk svarīga ir katras ģimenes iekšējā stabilitāte, ģimene kā stabilas vērtības apziņa, stipras un ciešas dažādo paaudžu ģimenes saites - neatkarīgas valsts viens no priekšnoteikumiem. A.Eglītis akcentējot šo domu, norāda: „Sava karoga sardzē mums šodien jāstāv visā pasaules plašumā, vispirmokārt ar savām dvēselēm tas glābjams, ar savām nacionālām kopām – kur ģimene pamatā.”²¹

„Ceļa Zīmju” publikācijām par aktuālām tēmām, problēmjautājumiem kopīgā iezīme ir tiešā lasītāja uzruna, radot sajūtu, it kā raksta autors atrastos turpat blakus. Dominējošs personvietniekvārds - „mēs”, kas tiek izmantos visdažādākajos locījumos un kombinācijās ar citiem teikuma locekļiem. Rakstu valodai spilgta izteiksme, poētiskiem līdzekļiem, tostarp simboliem un alegorijām īpaši bagāta.

„Ceļa Zīmes” ap sevi pulcē dažādu nozaru pārstāvjus, kā literātus, mūziķus, māksliniekus, valodniekus, vēsturniekus u.c. Tas žurnālu tematiski bagātina. Laikraksti un žurnāli, kas radās latviešu kopienās dažādās pasaules vietās trimdā, bija ar mesianisku uzdevumu, t.i., nepieļaut, ka radošā un inteligentā latviešu sabiedrības daļa neatgriezeniski savu talantu, spēju rakstīt, zaudē vai apmaina pret ikdienišķu, pragmatisku darbu. Kā vēl viens būtisks aspekts latviešu periodikas uzdevumam trimdā, bija saglabāt dzīvu dzimto valodu, turpinot uzturēt dzīvu latvisko garu un liekot izjust piederību savai valstij, tautai.

Žurnāls „Ceļa Zīmes” tika veidots tematiski daudzveidīgs, informatīvi piesātināts, ar plašu daiļliteratūras klāstu, ieturēts nacionāli patriotiskā ideoloģiskā pozīcijā, jo tā uzdevums bija mudināt latvieti saglabātu savu nacionālo identitāti, pašpārliecinātību par sevi un ticību Latvijas valsts neatkarības atgūšanai, jo zaudētā tēvija taču piederēja kultūrvēsturiski senai, stiprai un bagātai tautai, piederīgai Eiropas kontinentam, tāpat kā pārējās šīs teritorijas valstis. A.Eglīša veidotais žurnāls „Ceļa Zīmes” uzskatāms par sava laika vienu no kultūras zīmēm un simboliem.

---

²¹ Eglītis A. Karogs – ceļa zīmes. // Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1. – 5.lpp.

II. Žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģiskās pozīcijas izpausmju dažādība

Žurnāls „Ceļa Zīmes” savā iznākšanas laikā gandrīz aptver visu trimdas posmu, lai gan visregulārākais un organizatoriski veiksmīgākais ir tieši 50./60. gadu posms, kurā iznāk četrdesmit numuri no sešdesmit viena. Tātad lielākā daļa. Kaut tie ir aptuveni desmit gadi, tomēr žurnāls piedzīvo arī dažādas organizatoriskas pārkārtošanās, kā redaktoru maiņas, redkolēģijas papildināšanos un nomainītu, tiek mainīta žurnāla izdevniecības dislokācijas vieta no Zviedrijas uz Lielbritāniju, precīzāk, no Stokholmas uz Londonu, tomēr pateicoties izdevuma skaidri definētajiem principiem, ideoloģiskajai pozīcijai, nacionāli patriotiskajai nostājai, konservatīvajai ievirzei, „Ceļa Zīmes” mainās, bet tikai tik daudz, lai nebūtu konfrontācijā ar sākotnēji sevis izvirzītajiem priekšnoteikumiem. A.Eglīša un J.Andrupa, kā galveno redaktoru laiks atšķiras ar to, ka A.Eglītis uzmanību vairāk vērš uz politisku, sociālu, vēsturisku notikumu atspoguļojumu, bet J.Andrups priekšplānā izvirza literatūru, jautājumus, kas saistīti ar literatūras disciplīnu kopumā - vēsturi, teoriju, kritiku, vienlaikus pievēršot uzmanību arī ārzemju literatūras ievērojamākajiem autoriem un to daiļradei. Žurnāla „Ceļa Zīmes” nodaļā – Apskats – attīstoties trimdas literārajai aktivitātei, kas tiek veicināta arī ar prozas konkursu rīkošanu, jaunu izdevniecību veidošanos, katra rakstnieka pašiniciatīvu rakstīt, jo psiholoģiski tādā veidā trimdas laiku iespējams vieglāk pārdzīvot, rezultātā pakāpeniski pieaug recenziju skaits par jauniznākušajām latviešu rakstnieku grāmatām, to tulkojumiem arī svešvalodās u.tml.. Mazāk uzmanību J.Andrups, kā galvenais redaktors, akcentē un atvēl „Ceļa Zīmju” pirmā redaktora priekšplānā izvirzītajām prioritātēm, bet svarīgi, ka ne pilnībā atsakoties no tām.

Žurnāls, ideoloģiski sevi pozicionējot, kā nacionāli patriotisku periodisko izdevumu, publicējamo materiālu izvēlas atbilstoši „Ceļa Zīmju” idejiskajai koncepcijai, neatkāpjoties no izpratnes par tradicionālām, latvieša mentalitātei saprotamām un tuvām vērtībām.

Vēstures notikumu apceres ir vieni no galvenajiem problēmjautājumiem, par ko tiek diskutēts žurnālā „Ceļa Zīmes”. Blakus faktoloģiski precīziem, zinātniskiem vēstures procesa pētījumiem, apskatiem, vēsture ienāk arī, kā caurviju motīvs lielākajā daļā publicēto darbu pat, ja netiek rakstīts par vēsturiski dokumentētiem notikumiem, precīzāk, vēsture ir kā fona, laika, telpas, intonācijas iezīmētāja. Jāsecina, ka pati trimdas situācija, būdama daļa no vēstures posma, rakstniekiem liek būt pašreflektējošiem, uz iekšu vēršot, jo pārdzīvotais atstāj spēcīgu emocionālu iespaidu, no kura nav iespējams izvairīties. Nav iespējams aizmirst, ka atrodiess svešumā, ka civiliedzīvotāji kļuvuši par upuriem divu diktatoru vēlmei sadalīt pasauli, ka situācija, kas radusies ir absolūti absurda. Tāpēc, protams, viens no svarīgākajiem jautājumiem ir pieeja vēstures izpratnei kā zinātnes jomai. Žurnāla „Ceļa

Zīmes” rakstos tiek aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar Latvijas (arī visa Baltijas valstu reģiona traģēdiju kopumā) politisko stāvokli starptautisko attiecību kontekstā - esošajās un vēlamajās izmaiņās. Arī par centieniem rast sabiedroto valstu (ASV, Lielbritānijas) atbalstu, kas vērstos pret Latvijas un tai tuvāko kaimiņvalstu okupāciju, PSRS nepamatoto iejaukšanos suverēnu valstu iekšpolitikā. Optimismu lasītājos cenšas viest, atspoguļojot sūtņu mērķtiecīgās diplomātiskās darbības, kas aizstāv Latvijas, arī Baltijas valstu intereses kopumā. „Ceļa Zīmju” otrajā numurā sūtnis Kārlis Zariņš cerīgi raugās uz potenciālo attiecību rezultātu starp Padomju savienību un rietumvalstīm, kam būtu jāvainagojas ar suverenitātes atgūšanu Baltijas jūras telpā, izbeidzot okupāciju un PSRS atbildot par tās sekām. K.Zariņš raksta: „Krievi ir noņēmuši savu masku, jeb varbūt pareizāk, rietumu pasaule ir atmaskojusi krievu īstos nolūkus. Tā redz un saprot, ka Kremlim nerūp ne miers, sapraššanās, bet gan dominēšana pasaulē. (...) Tādēļ rietumu valstis steidzīgi gatavojas un apvienojas kopējai aizsardzībai. Rietumeiropas valstis jau apvienojušās, t.s., Briseles paktā, un šīs pašas valstis kopā ar Savienotajām Valstīm un Kanādu nopietni sagatavo Atlantijas aizsardzības paktu. Rit priekšdarbi vienotās Eiropas radīšanai. Ir sācies arī Rietumeiropas saimnieciskās atveseļošanas process, kam impulsu dod Maršala palīdzības plāns. Komunisma ekspansija Eiropā ir apturēta.”²² Pieminot lielo organizāciju izveidi, stabilitāti un drošību, ko tās varētu garantēt, aizstāvot Krievijas nepamatoti okupēto valstu intereses, cilvēkos tiek radīta ilūzija, pārliecība, ka drīz būs iespēja atgriezties dzimtenē, ka sākušās pārmaiņas. Tajā pašā laikā sūtnis aicina neieslīgt ne pārlietu lielā optimismā, ne pesimismā, jo tās ir tikai ievirzes, kas prasa laiku, līdz iegūs pilntiesīgas, starptautiski atzītas aprises. Galvenais saglabāt možu garu, nepadoties dzīves negācijām, diskomfortam, pagurumam. Ticība ASV, Lielbritānijas ieinteresētībai un spējai mainīt Latvijas vēsturi atpakaļ demokrātiskas valsts statusā, pierāda fakts, ka: „Amerikas Savienotās Valstis, kā to rāda 1940.g. 23.jūlija deklarācija, valsts sekretāra Maršala 1947.g. 28.maija akti un vēlāki soļi, Latvijas, Igaunijas, un Lietuvas aneksiju neatzīst. Tāpat tās neatzīst notikušās nacionalizācijas un citu okupanta darbus.”²³ Tomēr laika gaitā nākas vilties lielvalstu solījumos, iepriekš izrādītajā labvēlībā, jo vārdi netiek vērsti rīcībā, rezultātā iestājas kārtējais apmulsums, stagnācija. Amerika un tās sabiedrotās valstis nav ieinteresētas konfliktu uzsākšanā ar Padomju savienību. Paralēli valsts nostājai angļu, amerikāņu vēsturnieki, kā norāda Aleksandrs Berķis „Ceļa Zīmju” trīsdesmit astotajā numurā, par Krievijas okupētajām valstīm lielu interesi neizrāda, kaut jūtama attieksmes maiņa, bet ne tik, lai izvērstos reālā rīcībā un lielvalstu politiķi vēsturnieku

---

²² Zariņš K. Pasaulē skatoties. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.2. – 85.lpp.

²³ R. Liepiņš. Cīņa neatkarīgās Latvijas labā. // Latviešu trimdas desmit gadi. – Toronto: Astras Apgāds, 1954. – 17.lpp

pētījumos ieklausītos, jo: „Baltijas valstu vēstures problēmas joprojām maz interesē Amerikas Savienoto Valstu un Anglijas vēsturniekus. Kopš Otrā pasaules kara Rietumu valstu vēsturnieki sākuši veltīt tām vairāk uzmanības, tomēr mūsu problēmas neliekas viņiem ne akūtas, ne pārāk interesantas.”²⁴ Šāds viedoklis nav viennozīmīgi vērtējams, jo A.Berķis papildina: „Visumā, ja runājam par Latvijas vēstures problēmām, amerikāņu un angļu vēsturnieku nostāja ir divējāda. Ir vēsturnieki, kuriem interesē mūsu vēstures problēmas, bet viņi veltī tām maz vērtības un viņu vērtējumi nav mums visumā labvēlīgi. Ir arī zināms skaits vēsturnieku, kas cenšas nevien iedziļināties mūsu vēstures problēmās, bet ir arī izteikti labvēlīgi. Lai gan šādu vēsturnieku nav daudz, viņu ietekme un skaits pieaug.”²⁵ Par spīti ārējām problēmām, būtiski ir saglabāt katra trimdas latvieša vēsturisko pašapziņu un izpratni par Latvijas vēstures gaitu.

„Ceļa Zīmes” savu uzmanību vērš arī uz *okupētās Latvijas vēsturi*, politisko un saimniecisko attīstību. Vēsture ir viena no tām disciplīnām, kuru politika bieži vien „pārraksta” un interpretē atbilstoši savas ideoloģijas nepieciešamajai propagandai, ko mēdz darīt totalitārie, agresīvie režīmi, piemēram, Padomju savienība, kurā ar īpašu uzmanību raudzījās, lai neparādītos pretpadomiska aģitācija, piemēram: „Tajā pašā laikā pētījumi, kas bija saistīti ar Latvijas vajadzībām, un it īpaši tie, kas attiecās uz Latvijas vēsturi un citām ar nacionālo identitāti saistāmām problēmām, tika atbīdīti otrajā plānā, bet to saturs un ievirze visai stingri kontrolēta.”²⁶ Iekšpolitiskā kontrole, valsts pārvaldes un saimnieciskās iekārtas pārmaiņas, kas ārpolitikai tiek pasniegtas maldinošā formā. Par Latvijas vēstures notikumiem pēc Otrā pasaules kara un nonākšanu Padomju savienības ietekmju zonā, izvērstu atspoguļojumu „Ceļa Zīmēm” dod Arturs Lemesis, kas iespējams ir arī anonīmo rakstu autors par šo pašu tēmu, cenšoties parādīt komunistiskās Krievijas ideoloģiskā scenārija īstenojumu dzīvē, to agresīvo raksturu, iebiedēšanas taktiku, kas tiek pielietota, panākot zemnieku „brīvprātīgu” iesaistīšanu kolhozos, saimniecību kolektivizāciju. Tiek aplūkoti jautājumi par pārmaiņām izglītības sfērā, reliģijas un politikas savstarpējās attiecības, tradicionālo svētku aizliegumiem u.t.t., respektīvi, tiek pielietots morālais terors visās iespējamajās jomās, lai īstenotu Padomju savienības ideoloģiskos principus. Par valsts ienaidnieku kļūt var jebkurš, kas neietilpst ideoloģijas pamatnostādņēs. Šāds Latvijas dzīves atspoguļojums trimdas latvietim nevarēja būt simpatizējošs, optimismu viesošs, drīzāk jaunu pārdzīvojumu un naida aizdevums. Radot kārtējo apmulsumu, šaubas par palikšanu svešumā vai atgriešanos dzimtenē. No otras puses A.Lemeša raksti varēja likt vēl vairāk apzināties tos centienus, kas

²⁴ Berķis A. Latvijas vēstures problēmas amerikāņu un angļu vēsturnieku skatījumā. // Ceļa Zīmes. – Nr.38. - 38.lpp.

²⁵ Turpat. 38.lpp.

²⁶ Latvijas vēsture 20.gadsimts. Otrais papildinātais variants. – R.: Jumava, 2005. – 375.lpp.

jāvērš uz neatkarīgas valsts atgūšanu, liekot aizdomāties par to, cik svarīgi saglabāt savu latvietību, mācīt to jaunajai paaudzei.

Īpaša vieta žurnālā tiek atvēlēta *senvēstures* jautājumu apskatei, kas pretstatā 20.gadsimta vēstures gaitas atspoguļojumam, ir aplūkota daudzreiz plašākā apjomā. Turklāt senvēstures problemātika tiek apskatīta visas Eiropas kontekstā, ietiecoties pat tādās kultūras metropolēs kā senā Grieķija, Roma. Lai arī sensenā pagātnē tās bijušas ievērojamas, varenas, kā attīstības aizmetnis civilizācijai, Eiropas kontinentam kopumā, laika gaitā savstarpēju ķildu, nesaskaņu rezultātā, visas impērijas ir gājušas bojā. Viens no mērķiem, kāpēc šāda veida raksti publicēti „Ceļa Zīmēs” ir, lai iedvesmotu ticībai, ka viss ir mainīgs un nekas nav stabils, tātad trimda reiz beigsies, būs pārmaiņas, kuru dēļ arī Padomju savienības impērija reiz beigs savu eksistenci, kas jāuztver kā cikliska parādība. Roberts Mūks savā rakstā par grieķu filozofiju, vēstures izpratni, pasaules izjūtu, ir skeptisks, jo: „Grieķu filozofija ir nepārtraukta, neatlaidīga cīņa ar šo likteni, kam padota cilvēka dzīve un galu galā visa cilvēces vēsture. Vēsture jau nav nekas cits grieķu gara redzējumā kā šī arēna, uz kuras nepielūdzamais liktenis svin savas uzvaras un kuru norisē cilvēks var tikai noskatīties vai biežāk – būt upuris, bet nekad veidotājs, noteicējs, uzvarētājs.”²⁷ Jāsecina, ka R.Mūka interpretācijas gadījumā tiek izteikta samierināšanās doma, paļaušanās liktenim, nevar mainīt to, kas ir nemaināms, piemēram, salīdzinājumā ar sezonālajām maiņām, tāpat kā rudenī nevar būt pavasaris un otrādi. Ar pavisam citu intonāciju noskaņu žurnālā publicēti A.Spekkes, V.Biļķina, E.Dunsdorfa, F.Cielēna u.c. pētījumi par Baltijas tautu senvēsturi. Tie cenšas pēc iespējas vairāk pietuvināt lasītāja (latvieša) izpratni par senču sīksto un nelokāmo raksturu, spēju pārdzīvot vēstures sarežģītos, nežēlīgos laikus, bet cauri gadsimtiem saglabāt latvisko mentalitāti un, kā vainagojums pārdzīvotajam, baltu tautas pieredzēja savu valstu neatkarības laiku. Publikācijas, kas vienai daļai lasītāju varēja šķist kā saistoša lasāmviela, bet otrai, iespējams raisīja pašlepnumu un piederības sajūtu senai tautai, ko iedvesmoja raksti par Baltijas tautu senvēsturi, kā, piemēram, kuršiem, prūšiem, sembiem. Atsevišķi izceļot kuršu kaujas Dānijā, kuras ievērojamas ar gudru, pārdomātu kara stratēģiju un kareivīgumu. Tiek rakstīts par vēstures dokumentētājiem, tādiem kā Brēmenes Ādams, Plīnijs Vecākais, Pomponijs Mela u.c. tie atzīmējami, kā vieni no pirmajiem, kas savos rakstos piemin Baltijas reģionā dzīvojošās ciltis, raksturojot šo iedzīvotāju tradīcijas, ārējo izskatu, raksturu, saimniecisko iekārtu, reliģiskos uzskatus u.tml..

J.Andrups 1973.gada 51. numura rakstā „Šīs trimdas vēsturiskais uzdevums”, raksturojot trimdas attīstību jau no gadsimta sākuma līdz konkrētajam brīdim, dod ieskatu par to, kā būtu vēlams turpmāk darbu organizēt dažādās jomās, tajā skaitā arī vēsturi. J.Andrups

---

²⁷ Mūks R. Mūžīgais atkal. // Ceļa Zīmes. – 1959. – Nr.38. – 51.lpp.

uzsver, ka: „Vislielākā atbildība trimdai ir par Latvijas vēstures pētīšanu, jo dzimtenē okupācijas apstākļos objektīva latviešu tautas vēstures izgaismošana nav iespējama. Šai nozarē nācis klāt ļoti daudz jauna materiāla, it sevišķi arhαιoloģijā un etnogrāfijā, skaidrāk iezīmētas baltu tautu pirmsākumu un tautu staigāšanas laikmeta kontūras.”²⁸ Jāsecina, ka „Ceļa Zīmes” laikam ir gājušas pa priekšu, un galvenais redaktors A.Eglītis jau žurnāla darbības sākumposmā sapratis vēstures lomu tautas pašapziņas un patriotisma veicināšanā. J.Andrups domu papildina, rakstot, ka: „Mums jārada sava vēstures filozofija, kuras centrā jāizceļ identitātes apziņa par latvieti kā līdumnieku – kultūras pionieri, kas kopā ar pārējām baltu tautām un kaimiņiem somugriem ir pildījuši svarīgu vēsturisku misiju un nosargājuši savu eksistenci ziemeļu kara ceļa malā gadu tūkstošos.”²⁹ Apliecinājumu tam, ka latvieši nav karotāji un tirgotāji, J.Andrups skaidro ar 13.gs. vēsturisko notikumu attīstību, piešķirot daļu romantiskas sentimentalitātes: „Tāpēc 13.gs., kad baltu zemes sāk degt visās debesu pusēs, atrod viņus it kā atpalikušus kara teknikā un citās dzīves joslās pārējai Eiropai. Ja mūsu senči šo mežu zemi nebūtu vēlējušies „par ārisku padarīt”, kā tautas dziesma saka, bet būtu kļuvuši par tirgotājiem vai iekarotājiem, varbūt viņu likteņu ceļš būtu vieglāks un ar lielāku slavu vainagots, bet ikvienas tautas vēsture ir lielā mērā arī viņas rakstura noteikta.”³⁰ Ar to liekot saprast, ka latvietis pēc būtības ir estēts, miermīlīgas dabas, tā galvenās pamatvērtības ir ģimene, darbs, sava saimniecība. Nepretenciozi un pieticīgi.

Viens no faktoriem, kas svarīgs savas identitātes apzināšanās procesā, ir nacionālā valoda. Žurnāls „Ceļa Zīmes”, pievēršoties *valodniecības* disciplīnai, nepiedāvā bezgalīgi daudz rakstu par šo jautājumu, toties tie ir atšķirīgi no tā viedokļa, ko rakstu autori piedāvā lasītājam pārdomāt, redzot valodu kā vērtību. Pats būtiskākais ir tās saglabāšana un uzturēšana dzīvē aprītē, kas vienlīdz svarīgi gan trimdas, gan okupētās Latvijas situācijā, kur no vienas puses angļu valodas apdraudējums, bet no otras krievu valoda. Problēma nav tai aspektā, ka valoda tiek pārzināta, izmantota savstarpējā komunikācijā, izziņas procesā, bet apdraudējums valodai sākas tai brīdī, kad sāk parādīties asimilēšanās tendences un problēma, ko mēdz dēvēt par „kārķu vācietību”. Rakstos par valodniecības jautājumiem, lielāka uzmanība tiek veltīta aktualitātēm, kas saistītas ar trimdas situāciju, kur, lai eksistētu un varētu izdzīvot svešajā sabiedrībā, nākas pieņemt attiecīgās tautas kultūras nosacījumus, par valsts valodas prasānu nemaz nerunājot, piemēram, A.Eglītis atceroties trimdas laiku Zviedrijā norāda, ka: „Pirmie gadi bija ļoti grūti, tas visiem zināms. Bija jāmaksā zviedru

---

²⁸ Andrups J. Šīs trimdas vēsturiskais uzdevums. //Ceļa Zīmes. – 1973. – Nr.51. – 119.lpp.

²⁹ Turpat. 119.lpp.

³⁰ Turpat.

valoda, tur nevarēja tā, kā krievi Latvijā. Bet visi, kas gribēja strādāt, valodu ātri iemācījās.”³¹ Par situāciju Amerikā ir līdzīgi pētījuma rezultāti: „Vecākā paaudze, kas iebrauca ASV un Kanādā, diezgan ātri iemācījās runāt angļiski, jo nebija citas izejas. Darbā un valsts iestādēs runāja angļiski. Viņi runāja latviski tikai mājās, latviešu sabiedrībā un baznīcā.”³² Kā būtiska problēma tiek akcentēta valodu savstarpējā konkurence – dzimtā valoda un svešvaloda. Pētījuma autore Aija Abene norāda: „Ja valodas ir apmaināmas, tad viena vai otra ar laiku kļūst nevajadzīga.”³³ Jāsecina, ka trimdā dzīvojošie valodnieki, tāpēc vērsa uzmanību uz valodas potenciālo kļūšanu „nevajadzīgai”, par svešu elementu ienākšanu valodā, bilingvisma problēmām. Tajā pašā laikā neaizmirsto, ka valoda ir dzīvs organisms, kas mainās, attīstās. Jānis Zaube „Ceļa Zīmēs” par valodu savstarpēju iekšējo dialogu, jaunu elementu ienākšanu, internacionālismu nenovēršamu ieplūšanu valodā, izsaka visnotaļ pozitīvu viedokli, jo: „Ja nu mēs gribam savu valodu paturēt latvisku, mums jāļauj darboties latviešu valodas dabai, jāļauj veidot svešos elementus, lai tie iederas latviešu valodā valodas pamatus nebojādami. Tai pašā laikā tomēr jārespektē arī tagadnes latvieša gars, kas tiecas starptautiskajiem vārdiem šobrīd paturēt svešu formu, iesaistot tos tikai savās formās un izteiksmēs”³⁴ Trimdas situācija bija jaunu vilinājumu un pārbaudījumu laiks, katram trimdā dzīvojošajam, neatkarīgi no nacionalitātes, tas bija brīdis, kas skaudrāk un asāk iezīmēja katra patieso dabu, izkristalizēja prioritātes, vērtību skalu. Valoda, tieši, tāpat kā citi ar patriotismu, nacionālo apziņu, identitāti saistītie jēdzieni, tika nesaudzīgi pārbaudīti internacionālajā vidē, kur asimilācija, šķīta, ir tikai laika jautājums. J.Zaube atzīst, ka nebūtu jāizjūt apdraudējums no svešvārdu invāzijas latviešu valodā, jo latviešu valodas eksistenci nodrošina kopienu dzīve, savstarpējā komunikācija, aprīte laikrakstos, žurnālos, precīzāk: „Nevar nemaz gribēt, lai latvieši tagadējos laikos pavisam atsakās no svešiem elementiem, bet nav arī jādomā, ka tāpēc vajadzētu zaudēt valodas latviskumu. Kamēr tauta dzīvo kopā vai vismaz lielās grupās, kam ir iespēja paturēt savu nacionālo dzīves iekārtu un tradīcijas, tikmēr nacionālas valodas eksistence ir atkarīga no šīs valodas iekšējā stipruma, kas kļūst manāms tieši plašā saskarē ar citām valodām.”³⁵ Valodas ilgdzīvošana un saglabāšanās atkarīga tikai no katra paša piederības izjūtas savai tautai un vēlmes tai piederēt. J.Zaube norāda, ka: „Latviskas latviešu valodas eksistence atkarīga visvairāk no tam, vai latviešu valoda spēj asimilēt svešo, neskarot, neiznīcinot savas svarīgākās īpatnības, un vai latviešu valoda spēj izstumt to, kas ārda katras

³¹ Raups E. Nakts saka āmen. Rīts – allelujā. // Literatūras Avīze. – 1998. – Nr.1. – 3.lpp.

³² Abene A. Kāpēc mēs vairs nerunājam latviski? // Trimda kultūra nacionālā identitāte. – R.: Nordik, 2004. - 169.lpp.

³³ Turpat.169.lpp.

³⁴ Zaube J. Sveši elementi latviešu valodā. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 58.lpp.

³⁵ Turpat. 58.-59.lpp.

nacionālas valodas pamatus.”³⁶ Tātad – visa pamatā ir izvēle, pašiniciatīva, tomēr, aktualizējot svešvārdu iespaidu uz nacionālo valodu, tad J.Zaubes rakstā ieskanas arī daļa moralizējošas intonācijas, un pats galvenais: „Ja parādības ir pazīstamas un tām jau ir pašu vārdi, tad nav nekāda iemesla aizgūt svešus vārdus tikai tādēļ vien, ka otras tautas izpratnē šās parādības ir mazliet citādas. Aizgūtie vārdi šai gadījumā nedarītu bagātāku mūsu priekšstatu pasauli; lai izprastu otras tautas dzīvi, domāšanu un ar vārdiem saistītos jēdzienus, mums tie ir jāpazīst, jāpazīst attiecīgā valoda, nevis jāpārņem tās vārdi.”³⁷ Savukārt Velta Rūķe (1917-2003.) uzmanību vērš uz bilingvisma jautājumu atspoguļojumu, redzot to ne tikai, kā trimdas situācijā neizbēgamu problēmu, bet arī kā starptautisku aktualitāti, kur politisko, vēsturisko seku dēļ, ir divas valsts valodas, tajā pašā laikā, blakus nacionālajai valodai tiek izrādīti centieni atdzimt mazajām nacionālajām valodām, kā senebreju, Šveicē retoromāņu, Īrijā senajai īru (ķeltu) valodai. Piemēri ņemami, kā paraugi tam, lai līdzīga situācija nenotiktu arī ar latviešu valodu tuvākajā nākotnē, tāpēc jo svarīgi apzināties dzimtās valodas vērtību, nepieļaujot tās asimilāciju un iziešanu no dzīvās komunikācijas aprites. Valodas attīstībā un pēctecībā, kā uzsver V.Rūķe, liela nozīme ir ģimenei, tās iekšējam garīgajam mikroklimatam, kas veidojies vairāku paaudžu laikā, izprotot tautas tradicionālās vērtības, kā arī izjūtot tām piederību, kas rezultātā veicina valodas tradīcijas turpinājumu jaunajā paaudzē, jo: „Lai gan konkrēta nacionālā valoda cilvēkā neiedzimst, tomēr viņš tajā ieaug, jau sākot ar savas dzīvības pirmajiem mēnešiem. Bērns, pirms vēl viņš sāk pats sevi apzināties, pirms viņš spēj ko vērtēt vai par ko apzinīgi izšķirties, tiek jau iesaistīts savas apkārtnes valodā, un kopā ar savu pirmo valodu viņš iegūst un izveido arī priekšstatus par pasauli, pārņemot to pasaules uztveri, kāda ir viņa vecākiem un kāda bijusi agrākajām paaudzēm, kas šo pašu valodu runājušas.”³⁸ Pievērsties valodniecības jautājumiem, žurnālā „Ceļa Zīmes” izskan doma par Baltijas valstu valodu savstarpējo tuvināšanos, kas veicinātu iekšējo sadarbību, lielāku vienotību un izpratni par kultūru paralēlēm un atšķirībām. Vēsture apliecina, ka Lietuvas, Latvijas, Igaunijas, solidarizācijas ideja par valodu apguvi, piemēram, skolu programmās, kur to visveiksmīgāk būtu iespējams realizēt, līdz īstenojumam praksē nenonāk. Tāpat arī domas līmenī tiek atstāta latviešu un lietuviešu valodu tuvināšanas ideja, ko valodnieki skaidro ar jau izveidojušos stabilo rakstu valodas sistēmu. Uzmanība tiek pievērsta ne tikai valodas problēmām trimdā, aktuālu jautājumu risināšanai, bet tiek piedāvāts arī atskats vēsturē, kur nozīmīga un ievērojama vieta valodniekam Jānim Endzelīnam (22.02.1873.-1.07.1961.), kurš jo īpaši izcēlies ar zinātnisko devumu un pašizliedzīgo darbu latviešu valodas, baltu

---

³⁶ Turpat. 59.lpp.

³⁷ Turpat.

³⁸ Rūķe V. Bilingvisma problēmas. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.18. – 126.lpp.

filoloģijas pētniecībā. V.Rūķe akcentē J.Endzelīna plašo darbības spektru, jomu sazarotību, minot, ka: „(..) tā aptver gramatiku, leksikoloģiju, vietu un personu vārdu skaidrojumus, dialektoloģiju, etimoloģiju, ortogrāfiju, latviešu rakstu valodas veidošanu, pat skolas gramatikas malā neatstājot. Pie tam gandrīz vai visos šais novados viņam ir nācies būt ne tikai materiāla apstrādātājam, bet – vismaz daļēji – pašam arī šā materiāla savācējam.”³⁹ Tas nozīmē, ka ir lietas un suverēnas vērtības latviešu kultūrā, ar ko lepoties, kam izjust piederību, un it īpaši tas attiecināms uz trimdu, kur apkārtējā vide var būt neiecietīga, noraidoša, pat agresīva savā attieksmē pret trimdinieku atšķirību izpausmēm, ar to saprotot savstarpējo komunikāciju dzimtajā valodā, nacionālās kultūras saglabāšanas aktivitātes un citas jomas, kas saistāmas ar izpratni par identitāti.

Par vēl vienu no galvenajiem identitātes izpratnes un apziņas veicinātājiem, uzskatāma *folklorā*, kas atspoguļo jēdzienu, ko dēvē par - tautas dvēseli. Latviešu folklorā ietvertā dzīvesziņa, pasaules izjūta, pierāda tautas garīgo, bagāto valodu un iztēli, domāšanu metaforās, simbolos. Dabas izjūta un pat garīgā tuvība ar to, latviešu folklorā jo spilgti tiek iezīmēta. Cilvēka dzīves rituma atainojums iet kopsolī ar sezonālajām pārmaiņām dabā, it kā paralēli viens otram. Dabas „pielūgsme”, loģiski, tāpēc skaidrojama ar zemniecības atkarību no klimatiskajiem apstākļiem, bet tikpat liela nozīme tiek piešķirta dievu labvēlībai, kas senlatviešu izpratnē, atkarīga no rituālu, ziedojumu veicējiem, tātad – pašiem. Ar to iespējams, izskaidrojama latviešu dažādo dievību mājošana cilvēku iekoptajā vidē visapkārt, kā arī ar animisko pasaules izjūtu. Būtisks aspekts, ka dievi un cilvēki, kaut pastāv hierarhiskā attiecība, nav šķirti viens no otra. Pastāv harmonija, stabilitāte iekšējs līdzsvars starp dabu, cilvēku, dievībām. Iespējams tieši, tāpēc žurnālā „Ceļa Zīmes” raksti par folkloras jautājumiem publicēti, liekot apzināties, ka garīgā pašattīstība, piederība savai tautai, sākas tieši no folkloras. Tomēr trimdas situācijā, kad nav pieejami materiāli, lai veiktu pilnvērtīgus pētniecības darbus, žurnālā publicēto rakstu daudzums par folkloras jautājumiem, ir niecīgs. Par „Latviešu tautas dziesmu likteni” „Ceļa Zīmju” otrajā numurā raksta profesors Kārlis Straubergs (14.06.1890.-10.08.1962.), cenšoties atklāt tautas dziesmas attīstības procesu gadsimtu garumā, pievēršot uzmanību pētniekiem, kas savā pētnieciskajā darbībā pievērsuši uzmanību latviešu tautā sadzirdētajai un redzētajai daiļradei, kas izpaudusies ne vien ikdienas dzīvē, bet arī godu tradīcijās (pie., kāzās). Haralds Biezais (10.07.1909.-18.05.1995.) „Ceļa Zīmju” 22.numurā savā rakstā „Tautas dziesmu jēdziens” dod ieskatu par šo tautas čerrinžu, kas ir lielākais vairums, nosaukuma iegūšanu, nosaukuma neviennozīmīgo semantiku, bet pats galvenais, kas noprotams no raksta autora, ir tas, ka: „(..) mēs savā tagadnes situācijā labāk redzam ne tikai to, kas mūs vieno ar citām tautām, bet arī to, ar ko mēs ieņemam savu

³⁹ Rūķe V. Jānis Endzelīns. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.12. – 38.lpp.

vieta. Pie tādām īpatnām vērtībām pieder mūsu dainas.”⁴⁰ Tāpat latviešiem ir savas, kultūras vērtības, kuras nav nepieciešams izdomāt no jauna vai svešo pieņemt un padarīt par savu. Savukārt Valdis Klētnieks jeb īstajā vārdā Valdemārs Klētnieks (04.12.1905.-17.08.1968.) rakstā „Senlatviešu zvaigžņu pagalmos”, aicina pievērsties, no visa plašā folkloras materiāla, konkrēti, tautas dziesmām, kā vienībai, kura uztverama kā gara un garīguma stiprinātāja, jo: „Šais samulsuma laikos ir patīkami aiziet senlatviešu zvaigžņu pagalmos, kur visas vietas un lietas apvītas dainām. Ir pats pēdējais laiks turp aizstaigāt, jo mēs jau sākam aizmirst to, kas redzams šais pagalmos, un vairs īsti nesaprotam mūsu tautas dziesmu saglabātās teiksmas.”⁴¹ No V.Klētnieka raksta izriet, ka tāpēc jo svarīgi pievērsties tautas dziesmās (domājams ne tikai t.dz., bet jebkam, kas saistīts ar folkloru) iekodētajiem simboliem, pat jēdzieniem, kas būtu, piemēram, skaidrojami un precizējami ar tādu zinātnes jomu kā astronomija, kas, iespējams, vienlaikus ļautu noskaidrot arī pašu tautas dziesmu senumu, par pamatu ņemot debesķermeņu ceļus, ciklu atkārtotās tendences u.tml.. Būtiski, par ko liek domāt raksta autors, ka folkloras nav tikai humanitāro zinātņu izpētes objekts, ka iespējams uz tradicionālo paskatīties arī no citu disciplīnu, sevis interesējošā redzes punkta. Par piemēru minams vēsturnieka Edgara Dunsdorfa (1904-2002) raksts 1956.gada „Ceļa Zīmes”, kur raksta autors tautasdziesmām pievēršas no topogrāfiskās izpētes puses, salīdzinot gan tautasdziesmās pieminētos toponīmus, gan pašu tautasdziesmu pierakstes vietas, kaut gan vēsturniekam nākas atzīt, ka šī pētīšanas metode nav universāla un nespēj piedāvāt pilnīgu skatījumu pētāmajā jautājumā.

Folkloras turpinājums vislabāk redzams latviešu *mūzikas* attīstībā, piemēram, tautasdziesmu apdarēs. Tautasdziesmu melodijas pāriet jaunā kvalitātē, bet nezaudējot raksturu. Par mūzikas attīstības gaitu, aktuālākajiem mūzikas dzīves notikumiem, informē arī „Ceļa Zīmes”. Izceļot ievērojamākos no latviešu komponistiem, īpaši Jāzepu Vītoli, par kuru Leons Reiters rakstījis: „Ar saviem darbiem nemanot Vītols mūsu mūziku bija pavirzījis vismaz par divdesmit gadiem priekšā citām mūsu mākslas nozarēm tai laikā, un līdz ar to grūti bija iedomāties tuvākajā nākotnē vēl kādu citu latviešu komponistu, kas savā kvalitātē spētu ar viņu mēroties.”⁴² Inteliģents, gara aristokrāts - tā par profesoru J.Vītoli rakstījuši žurnālam Leons Reiters, Roberts Zuika, Guna Kurme, bet Annija Vītola publicēšanai iesniegtas J.Vītola paša rakstītās atmiņas par bērnības laiku. Blakus personībām mūzikā tiek akcentēts arī nozīmīgais, pašreizējais diriģentu darbs trimdā, veidojot un vadot korus. Tieši kormūzikas, Dziesmu svētku attīstība trimdas apstākļos bija ar visvienojošāko

⁴⁰ Biezais H. Tautas dziesmu jēdziens. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.22. – 431.lpp.

⁴¹ Klētnieks V. Senlatviešu zvaigžņu pagalmos. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 47.lpp.

⁴² Reiters L. Alfrēdu Kalninu pieminot. // Ceļa Zīmes. – 1952. – Nr.9. – 364.lpp.

simbolisko nozīmi, jo: „(..) latviešu mūzika gan Latvijā, gan trimdā veselu pusgadsimtu eksistēja citu, resp., svešu kultūru ielenkumā un tāpēc nemitīgi bija spiesta sevi sargāt, aizstāvēt, saglabāt un pašsaglabāties.”⁴³ Dziedāšanas tradīcija, kas pārmantota no paaudzes uz paaudzi, kuru veidošanās, Dziesmu svētki – vērtības, kas, iespējams, vienai daļai latviešu, pieminētas, liek sajūst vienotību, piederības apziņu savai tautai, izjutot emocionālu saistību ar to. Valentīns Bērzkalns papildina, ka: „Bez šaubām, šīs divi dzīves, ko dzīvojam, prasījušas lielāku spriegumu, asāku pieeju daudzām personīgām lietām un arī daudz atteikšanās no kā cita, un varbūt ne katram tās bijušas pa spēkam, taču tās mūsos saglabājušas garīgu spītību un daudziem jo daudziem palīdzējušas arī pārvarēt tās nestundas, kad visi mērķi šķiet lieki, cerības – zudušas.”⁴⁴ Mūzikas nozīme trimdas laikā kļūst īpaši aktuāla, jo pierāda, ka tas ir vienojošs moments gan trimdā, gan okupētajā Latvijā. Ingrīda Zemzare norāda, ka: „Tikpat labi kā par trimdas īpašo psiholoģiju tad varam runāt arī par okupētas valsts vai pat totalitāras valsts iedzīvotāja psiholoģiju, kas rada mākslas darbam papildu motivāciju un papildu funkciju. Proti, tā ir sargāšanas motivācija, mazākuma motivācija vairākuma priekšā, kas sekmē nacionālās piederības manifestēšanu un dažādus kopības meklējumus.”⁴⁵ Kopības un patriotisma iezīme raksturīga lielākoties visām kultūras norisēm trimdā, jo tai tautas daļai, kura iesaistījies aktīvā sabiedriskajā dzīvē, būtiski, lai tiktu saglabātas un kultivētas vērtības, kas saistītas ar latviskumu, patriotismu, nacionālo pašapziņu.

Reliģijas nozīmei trimdā būtiska loma, jo tieši tāpat kā daudzveidīgā kultūrnormu aktivitāte radīja savas domu grupas, tā arī reliģijai bija savs atbalstītāju pulks. Kara gadi, bēgļu noņemšana, pārcelšanās un mēģināšana iedzīvoties svešatnē, loģiski, radīja diskomfortu, psiholoģisku spriedzi, emocionālu pārdzīvojumu. Tāpēc baznīcai kā videi, kas ir harmonizējoša, cilvēka iekšējo pārliecību, pašlīdību uz augstāku spēku visvarenību, veicinoša, kā arī tradicionālitate, konservatīvisms, stabila un nemainīga vērtību atzīšana, rada pārliecinošu iespaidu par tās visvarenību. No vienas puses, tā ir katra draudzes locekļa personīga lieta, kā tas meklē ceļu savas pārliecības piepildīšanai, un, cik godprātīgi pilda savus pienākumus pret baznīcu, bet no otras puses, būtiska ir baznīcas loma sabiedrības labā. Elmārs Ernsts Zirnītis norāda, ka: „Arī daudzi citi latviski pasākumi bieži vien notikuši draudžu paspārnē: kora darbība, ērģeļmūzika, koncerti, teātra izrādes. Svarīga loma latviešu sabiedriskā, kulturālā un aprūpes darbā, kā arī līdzekļu sagādē parasti ir bijusi draudžu dāmu komitejām. Dzīves daždažādie aspekti lielākoties dabiski savienājušies, sevišķi mazākās latviešu kopās – kulturālais, sabiedriskais, aprūpes, garīgais aspekts -, un vairākumā nav bijusi

⁴³ Zemzare I. Trimdas mūzikas nozīme kopējā nacionālās kultūras kontekstā un dažas latviešu mūzikas attīstības problēmas 20.gadsimta otrajā pusē. // Trimda kultūra nacionālā identitāte. – R.: Nordik, 2004. – 407.lpp.

⁴⁴ Bērzkalns V. Dziesmu svētki trimdā. // Latviešu trimdas desmit gadi. – Astras Apgāds, 1954. – 107.lpp.

⁴⁵ Zemzare I. Turpat. 404.lpp.

izšķirīga nozīme, vai formāli īpašnieks vai rīkotājs bijusi draudze (...)⁴⁶ Tās ir aktivitātes, kas Eiropas baznīcu praksē netiek piekoptas tādos apmēros kā Amerikā. Konfesijas tās pašas, bet to darbības stratēģija kontinentos atšķirīga. Par savdabīgo, tomēr sabiedrību vienojošo Amerikas baznīcās, „Ceļa Zīmēm” savu ieskatu devis Jānis A.Siliņš. Ievērojams ir H.Biezā pētījums – „Krievijas baznīca – komunistu partijas gūstekne”, kas tiek publicēts trīs „Ceļa Zīmju” numuros (2.-4.nr.). Pētījuma autors atspoguļo reliģijas un politikas konfrontēšanos vēstures attīstības gaitā, kā baznīca kļūst par valdošās varas ruporu, arī to, kā valdošā vara, nespēj pieņemt konkurenci un citu ideoloģiju līdzāspastāvēšanu, rezultātā, alkstot būt noteicoša pār visām dzīves sfērām, kontrolēt un pārveidot cilvēku domāšanu komunistiskās kategorijās.

Žurnāls „Ceļa Zīmes”, būdams ar humanitāru ievirzi, lasītājam piedāvā rakstus par vēsturi, dažādām kultūras nozarēm, tēlotājmākslu, mūziku, literatūru un citām aktualitātēm. Tomēr žurnālā tiek publicēti arī atsevišķi raksti par *dabas zinātņu* jautājumiem, kas vairāk rada nejaušības iespaidu, nekā pamatotību, kāpēc tie nonākuši konkrētā izdevuma lappusēs. Tāds, piemēram, ir Bruno Jirgensona raksts „Proteīnu problēmas” „Ceļa Zīmju” 17.numurā, kur autors, jāatzīst gan, virtuozā, saprotamā izteiksmē pievēršas pētāmajam jautājumam. Nevar noliegt, ka raksts būtu nebaudāms, to drīzāk jāuztver, kā piedāvājumu atkāpties no žurnālā ierastās tematikas, vēršot uzmanību uz jaunu disciplīnu zinātniskajiem pētījumiem un jaunatklājumiem nozarē. H.Skujas raksts „Agrīns zviedru dabas pētnieks” sniedz informāciju par zviedru, botāniķi Kārli Linneju, cilvēku, kas uzskatāms par savas disciplīnas fanātiķi un patriotu, kurš pazīstams visā pasaulē ar saviem pētījumiem un ieguldījumu nozares attīstībā. Pamatotāks un trimdā esošos latviešus vairāk interesējošs raksts, šķiet, ir Jāņa Rutka „Uz divu pasaulu robežām. Latvijas ģeogrāfiskā stāvokļa meti” „Ceļa Zīmju” 14.numurā, kur autors pievēršas Latvijas zemei, tās kopsakarībām ar Igauniju un Lietuvu, kā arī pārējām ap Baltijas jūru esošajām valstīm. Būtiskākais, ko J.Rutkis uzsver, tas ir Baltijas jūras reģionā esošo valstu vienotības ideja, ko veicina ne tikai kopējs ģeogrāfiskais novietojums, bet arī līdzīga vēstures attīstības gaita.

Sporta nozīme un tā aktualizācija, spriežot pēc žurnālā ievietoto publikāciju skaita, žurnāla veidotājiem nav bijusi primāra. Sacensības gars, sacenšanās bijusi arī Otrā pasaules kara iezīme, kur viena lielvalsts centusies otrai pierādīt savas ambiciozās idejas par ietekmju zonām Eiropas kontinentā. Tāpēc raksti par sporta jautājumiem ir simboliski, piemēram, K.Štāmera raksts „Maratona traģika” un turpat „Senās Olimpiskās spēles. Citius, altius, fortius” „Ceļa Zīmju” pirmajā numurā, kur sportam pievēršas no vēstures skatupunkta, bet par mākslas vingrošanu žurnāla 4.numurā Juris Reneslācis rakstā „Lings un lingiāde” pievēršas

⁴⁶ Rozītis-Ernsts,E. Baznīcas nozīme trimdā. // Trimda kultūra nacionāla identitāte. – R.: Nordik, 2004. – 67.lpp.

Linga biogrāfijai, tā vingrošanas tradīciju iedibināšanas nozīmei bērna attīstībā un visbeidzot, par lingiādi – festivālu 1949.g.– kur piedalījušās daudzas tauta no visas pasaules, tai skaitā arī Igaunija. J.Reneslācis īpaši uzsver, ka: „Tā bija igauņa Ilda sieviešu vingrotāju vienība, kas par spīti visiem Baltijas valstu okupētāja iebildumiem un padomju vēstniecības protestiem, rādīja, ka Baltijas tautu gars dzīvo joprojām.”⁴⁷ Jāsecina, ka raksti par sportu ir neitrāli un, kā J.Reneslāča publikācijā, idejiski tiek meklēts pašaizliedzīgais, estētiskais, cilvēka dzīves kvalitāti attīstošais moments.

Arī *sociālu problēmu* apskats žurnālam „Ceļa Zīmes” nav aktuāls, ko var skaidrot ar cilvēku grūto ikdienu trimdā. Par šāda veida problematiku lasīt būtu emocionāli nomācoši. Tomēr Kārļa Štāmera publikācijā „Arī mēs gribam un varam strādāt!” apskatīts jautājums par invalīdu integrāciju sabiedrībā, pierādot, ka daudzas dzīves norises atkarīgas no cilvēka iekšējās pašiniciatīvas, vēlmes pilnveidoties un attīstīties, par spīti nelabvēlīgu apstākļu sakrītībai.

Par savu virsuzdevumu žurnāls neuzskata arī *ekonomisko* jautājumu apspriešanu, tāpat kā sporta, sociālo problēmu aktualizāciju. Jāņa Bokaldera publikācija „Ekonomisma ilūzijas gadsimtu maiņa” „Ceļa Zīmju” 30.numurā, vērš uzmanību un cenšas atklāt ekonomikas, kapitālisma, komunisma attīstību, savstarpējās pretrunas, ideoloģiju propagandu, un galu galā, kāda ir katra cilvēka, indivīda stabilā gara pasaule, kas ir tās vērtības, kuras uzskata par primārām, lai nepiedzīvotu savas individuālās pasaules asimilēšanos ideoloģiju propagandas dēļ. Pastāv politiskie uzstādījumi, bet tajā pašā laikā nezūdoši ir arī katras personas individuālie dzīves principi, neatkarīgi no valdošo ideju lobēšanas.

„Ceļa Zīmes” pievēršoties visdažādākajām zinātņu nozarēm, kultūrnorišu aktualitātēm un dažādo mākslu disciplīnām, rada iespaidu par periodisko izdevumu, kas savā darbībā cenšas ne tikai propagandēt nacionālas, patriotiskas idejas, bet arī izglīt, intelektuāli audzināt un bagātināt katra trimdinieka garīgo pasauli, bet, kā norāda E.Zirnītis, tad: „Aktualitāte un gaume ir tās īpašības, kas vislabāk raksturo Ceļa Zīmju seju. Bet dīvaini ir, ka tik koncentrētai gara un nacionālās kultūras manifestācijai latviešu trimdinieks parāda samērā maz intereses. Liekas, ka Ceļa Zīmju iznākšanas lielās atstarpes vispirms liek atslābt interesei, otrkārt, augstais žurnāla līmenis nosaka izmeklētu lasītāju saimi (..)”⁴⁸ Jāpiebilst, ja arī „Ceļa Zīmes” bija trimdinieku „nesaprastas” un „pārāk augstu” ideju deklarētājas, tas nav mazinājis žurnāla kvalitāti, augstvērtīgo saturu un kultūrnovērtību, tāpēc žurnāls „Ceļa Zīmes” uzskatāms par sava laika kultūras zīmi.

⁴⁷ Reneslācis J. Lings un lingiāde. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.4. – 303.lpp.

⁴⁸ Zirnītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980. - 477.lpp.

III. Ideoloģiskās izpausmes žurnāla „Ceļa Zīmes” publicētajos latviešu autoru literārajos tekstos

Pēc Otrā pasaules kara pasaule sadalījās divās pretējās frontēs: rietumu demokrātiskajā un austrumu komunistiskajā blokā. Latviešu literatūra šai laikā attīstās divos paralēlos, ideoloģiski pretējos virzienos. Kara beigu rezultāts, īpaši Padomju savienības ietekmju zonā, noteica ne tikai ideoloģiskās tendences un virzību tautsaimniecībā, politikā, vēstures izpratnē, izglītībā, bet arī mākslās - visspilgtāk tēlotājmākslā, literatūrā, kas pieprasīja ievērot sociālistiskā reālisma kanonus, tāpēc: „Laiks no 1944.gada līdz 1953.gadam bija vissmagākais posms, kad latviešu kultūra nevis attīstījās, bet cīnījās par izdzīvošanu. Tikai neliela tautas kultūras mantojuma daļa tika akceptēta kā režīmam pieņemama.”⁴⁹ Savukārt, tā latviešu tautas daļa, kas bija devusies trimdā, pēc bēgļu nometnēs pavadītā laika, nokļūstot demokrātiskajās valstīs (ASV, Kanāda, Lielbritānija, Zviedrija u.c.), bija radoši brīva – tā netika ierobežota ar valsts noteiktām dogmām vai principiem. Tomēr pārdzīvotais kara laiks, iespējams, kļuva par rakstnieku savdabīgi ierobežojošu faktoru. Arī pašu trimdinieku vidē valdošās ideoloģiskās nostādnes ietekmēja daiļdarbu idejisko pozīciju, jo: „Vispirms trimda ar cietu roku cenšas rakstniekus nolīdzināt, padarīt vienādus, piegriezt vienādam priekšmetu un problēmu skatījumam. Visiem tiem bija viens zaudējums: brīvā dzimtene; visiem bija viens liels pārdzīvojums: kara šausmas un bēgļu gaitas; tie visi bija vairāk vai mazāk nabagi, bez savas ierastās vides, bez parastā darba.”⁵⁰ Jāsecina, ka trimdas ideoloģiskā pozīcija izpaudās divos aspektos, no vienas puses, ļaujot literātiem, rakstošajai sabiedrības daļai (vēsturniekiem, filozofiem, valodniekiem u.c.) radoši, izpausties, bet, no otras puses, atgādinot par Latvijas okupāciju. Jānis Bičolis (1904-1982) precizē, ka: „To reakcijas varēja būt un arī bija dažādas, bet nostāja, dziļākajā parādību vērtēšanā, augstāko mērķu spraušanā kas kopīgs, viens un tas pats. Nav trimdas rakstnieka, kas neatzītu, ka trimdas dziļāka jēga un nozīme un augstākais mērķis un uzdevums ir un paliek cīņa par Latvijas brīvību.”⁵¹ Tie ir ideāli, kuriem cenšas noticēt paši rakstītāji un ar kuriem cenšas pārlielināt arī lasītāju.

Žurnāls „Ceļa Zīmes” sākumposmā (līdz 11.numuram) īpaši akcentē nacionālos principus - nacionālo pašapziņu, patriotiskās idejas, izvirzot tos, kā savas darbības prioritātes, par kurām atgādina atklātākā vai slēptākā veidā. Rezultātā pārciestās kara briesmas, bēgļu gaitas, bēgļu nometnes, atmiņas par dzimto zemi, Latvijas brīvvalsts laiku, psiholoģiski un emocionāli pārdzīvotais - viss kopā veido pamatbāzi, no kuras attīstījās trimdas literatūra. Par

⁴⁹ Latvijas vēsture 20.gadsimts.Otrais papildinātais izdevums. – R.: Jumava, 2005, 367.lpp.

⁵⁰ Bičolis J.Latviešu rakstniecība un prese (1944-1954) // Latviešu trimdas desmit gadi. – Astras Apgāds, 1954,140.lpp.

⁵¹ Turpat. – 140.lpp.

trimdas literatūras savdabību Valters Nollendorfs (1931) vēl papildina, rakstot, ka: „Tā izaugusi no pārdzīvojumiem, kas Latvijā palikušajiem lielākoties sveši, un no atziņām, kas varēja rasties tikai no Latvijas un savas tautas atšķirtiem tautas locekļiem.”⁵² Pieredze, kura bija „jānoraksta” no savas dzīves, lai rastu izlīgumu starp sevi (rakstnieku), laiku un svešatni.

Ar žurnāla 11.numuru (galvenais redaktors – J.Andrups) „Ceļa Zīmēs”, kā prioritāte tiek izvirzīta literatūra, ar domu, ka ar tās palīdzību turpinās propagandēt pieminētās idejas. Tiek rakstīts (autors nav norādīts; J.Andrups(?)), ka: „Viss, kas paliek krampjaini pielipis vecajam bez spējas augt, nomirst un izput ceļa putekļos. Visjūtīgākā pret jaunām garīgām kustībām ir daiļliteratūra, tāpēc tai „Ceļa Zīmēs” tagad ierādīta pirmā vieta. Jaunu dzejas vērtību rašanās ir zīme, ka mēs vēl dzīvojam, ka mūsu gara avoti nav aizbiruši. Šo vērtību rašanos „Ceļa Zīmes” balstīs visiem spēkiem.”⁵³ Tāpat jaunu literāru vienību rašanās tiek veicināta ar konkursu starpniecību, jo 1955.gada 27.numurā lasāms aicinājums piedalīties stāstu un noveļu sacensībā, ko izsludina Latvijas atjaunošanas komiteja Eiropas Centra Kultūras fonds, atstājot pirmpublicēšanas tiesības „Ceļa Zīmēs”. Dzeja atšķirībā no prozas, konkursu rīkošanu neprasa, jo „Ceļa Zīmēs” publicēto dzejoļu skaits krietni vien pārsniedz prozas publicējumu daudzumu. Dzejas nozīmi un popularitāti skaidro A.Eglītis norādot, ka: „Dzeja ir visiedarbīgākais ierocis, kā piekļūt cilvēku masām.”⁵⁴, kā arī: „Tiem, kuriem bija talants, nekādu grūtību nebija. Grāmatas piedzīvoja trīs četrus izdevumus. Bet mums arī bija tādi rakstītāji, kas ļoti nopūlējās, ļoti gribēja kļūt par dzejniekiem, bet nekas prātīgs neiznāca.”⁵⁵ Lugas vai to fragmentus publicēšanai iesnieguši tikai divi autori. Viens no tiem Mārtiņš Zīverts (1903-1990), kura lugas „Rūda” noslēguma fragments publicēts jau „Ceļa Zīmju” 10.numurā, bet pilns lugas publicējums no 20.numura līdz 22. un 15.numurā lugas „Lielo grēcinieku iela” fragments. 18.numurā iespējams iepazīties ar Fēliksa Cielēna (1888-1964) vēsturiskās lugas „Varas lāsts” fragmentu. Iespējams tas liecina, ka populārāk bija skatīties lugu izrādes, nevis iepazīties ar tām drukātā veidā.

1. Nacionālo vērtību akcentējums un to attīstība dažādo vēsturisko periodu atainojumā žurnālā „Ceļa Zīmes” latviešu autoru daiļdarbu publikācijās

Cenšoties aptvert žurnālā publicēto daiļdarbu daudzveidību, tajos ietverto ideoloģisko pozīciju, kas pierādītu „Ceļa Zīmju” deklarētās pamatvērtības, nākas saskarties ar pretrunām, jo aplūkojot žurnālu kopumā – neklasificējot publikācijas pēc to piederības daiļliteratūrai, zinātniskam vai populārzinātniskam tekstam – žurnāls ideoloģisko pozīciju saglabā, bet šķirot

⁵² Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2001, 350.lpp.

⁵³ Jauna gaita // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.11. – 59.lpp.

⁵⁴ Raups.E. Nakts saka āmen. Rīts – allelujā. // Literatūras Avīze. – 1998. – Nr.1. – 3.lpp.

⁵⁵ Turpat.

daiļliteratūru no kopējā teksta materiāla, mainās ideoloģiskās pozīcijas vērtību akcentējums. Tas nozīmē, ka, daiļdarbi lasītāju nevis virza domāt par nākotni, Latvijas neatkarības atgūšanu, nevis emocionāli stiprināta latvieša pašapziņa, patriotisms, bet drīzāk otrādi. Pagātnes aktualizācija tiek pasniegta sentimentālā, pesimistiskā, depresiju veidojošā intonācijā, virzot domas par eksistences jēgu. Tiek radīts „būra efekts” un cilvēka domas par nākotnes iespējamajām perspektīvām tiek paralizētas. Tajā pašā laikā, iespējams, daļa lasītāju, daiļliteratūras darbos saskatīja, stabilās, tradicionālās, nemainīgās vērtības, kuras uzskatāmas par pamatu, lai turpinātu eksistenci trimdas apstākļos. Kaut skatoties no šī brīža, tas šķiet neticami.

Viena no galvenajām pamatvērtībām ir *folklorā*, kas ir latviešu kultūras pamatvienība, no kuras iespējama nacionālās literatūras tālāka attīstība. Tautas pasakai vistuvākā ir literārā pasaka. Žurnāla „Ceļa Zīmes” 1.numurā publicētas divas Jāņa Širmaņa(1904-1992) pasakas „Vijole” un „Pogas”. Pasakas uzdevums ir atgādināt par katras tautas gara, nemateriālo mantojumu, un, tāpat kā tautas pasaka, tā arī literārās pasakas viens no pamatzdevumiem ir veidot pozitīvu attieksmi pret dzīves negācijām, ticot labajam, precīzāk: „Tieši ar savu fantastisko iztēli pasakas pauda tautas reālos sapņus un cerības par dzīves pārveides iespējām – par cilvēka iespēju pieveikt viņu apdraudētājus (...)”⁵⁶ Tikpat būtiski, ka: „Pasaku centrā parasti ir varonis, kam jāstājas pretī ļauniem spēkiem un jāpārvar dažādas grūtības, taču galu galā viņš uzvar, un šī uzvara simbolizē labo spēku uzvaras nepieciešamību, ticību pozitīvo spēku nepārvaramībai.”⁵⁷ Trimdas dzīves absurdā situācija pieprasīja *pozitīvo varoni*, kuram būtu tik daudz drosmes, gudrības, godaprāta, lai vērstos pret netaisno Latvijas okupāciju. Līdzīgu interpretāciju piedāvā J.Širmaņa pasaka „Vijole”, kur Vecītis (vijolnieks) tiek ielūgts pie Melnā Vilka viesībās, kas ilgst jau pāris dienas, bet dzīru jautrībā iestājies pagurums. Tomēr, kad Vecīša vijole neskan, kungs apskaišas un liek Vecītim saņemt sodu – divdesmit piecus rīkšu sitienus. Sods sirmajam vīram par smagu, un viņš mirst. Pasakas noslēgumā, kad pret Melno Vilku vēršas paša vadītais karapulks, simboliski ietverta doma, ka netaisnība nepaliek nesodīta, un agrāk vai vēlāk ļaunums tiek uzvarēts, kaut arī tas prasa upurus. Tam paralēli saskatāma līdzība ar Latvijas valsts situāciju pēc Otrā pasaules kara. Savukārt pasakā „Pogas” tēlotā situācija ir kādā vecu lietu tirgotavā, kur kastītē sarunājas pogas, cenšoties pierādīt viena otrai savu dižciltību, ievērojamību, pārākumu pār citām pogu kārbas iemītniecēm. Bet tad tirgotavā ierodas kungs, kurš pogas saņem bez atlīdzības, bez vērtības. Pasaka vērs uzmanību uz to, ka savstarpējās nesaskaņas, ķildas, vienotības trūkums noved pie iekšējās sašķeltības un ārējiem spēkiem tas ļauj netraucēti īstenot iecerētos plānus. Pogas

⁵⁶ Valeinis V. Ievads literatūrzinātnē. – R.: Zvaigzne ABC, 2007, 165.lpp.

⁵⁷ Turpat. 166.lpp.

simbolizē cilvēka likteni, ietverot domu par to, cik viss ir mainīgs, nestabils, cik ātri vērtīgais var kļūt mazvērtīgs, ka cilvēka mūžs var līdzināties vienas pogas liktenim, kur „kāds” šo likteni nosaka. Abas J.Širmaņa pasakas lasītājā iedvesmojošu noskaņu nerada, bet drīzāk atgādina par savstarpējās vienotības nepieciešamību, ticību labajam un ļaunuma atmaskojumam. Tiecoties pagātnē, folkloras materiālu savijot ar rakstnieka interpretāciju, Arveda Švābes (1888-1959) uz vēsturiskā un folkloras materiāla veidotā „Turaidas Maija” ir kā latviešu tautas ētisko principu atgādinājums, kur vērtība ir savstarpējā uzticība, ka ļaunums galu galā vērsas pats pret sevi, ka Vecās Derības princips „zobs pret zobu”, vairo negatīvo spēku tālāku attīstību, tāpēc vislabāk no tā atteikties. Savukārt, ar misticisma un folkloras elementu klātbūtni piesātināts Aleksandra Liepas (1914-1993) pozas darbs „Dundags” „Ceļa Zīmju” 17.numurā, jo autors, izmantojot tautas pasakai raksturīgo vēstījuma veidu un sižetiskos elementus, kur jāiztur pārbaudījums drosmei, vērtību un ētisko principu sistēmai, liek galvenajam varonim Mārtiņam naktī (pusnaktī) doties cauri silam, kas mitoloģijā simbolizē dažādu htonisko spēku visaktīvāko darbības laiku. Mārtiņš silā sastop ceļinieku Dundagu, kas pēc visa spriežot ir pats velns. Dundags Mārtiņam uzbur vienu par otru iedvesmojošākas nākotnes ainas, kas saistītas ar pārticīgu ģimenes dzīvi, bet apmaiņai pret „lielo naudas maisu”, tik vēlas kādu nieku, ko sarunas laikā neatklāj. Mārtiņš, ceļinieka pierunāts un šķietamās laimes apburts, pat nenojauš, ka materiālo laimi apmainījis pret sava bērna dzīvību. Pārdzīvojums ir tik liels, ka Mārtiņš, redzot jaundzimušo mirušu, psihiski sabrūk. Stāsta didaktika vēsta par cilvēka alkatību, kas nemanāmi „piesitas” kā vadātājs, no kuras atbrīvoties var tik tas, kuram ir stabilas morālas vērtības, kurš nākotnes perspektīvu spēj saskatīt, ne tikai materiālajās vērtībās, bet arī garīgumā, kas iespējama ģimenes dzīvē, savstarpēja saskaņā. Autors ar to vēlēties pateikt, ka gara gaismu, viegli var aptumšot tieksme pēc laicīgām, zūdošām vērtībām, kas īsu brīdi sniedz laimes eiforiju, tomēr tas nedod dzīves piepildījumu, un patiesībā ir morāli degradējoša.

Pasakas, leģendas, folkloras elementu izmantojums daiļliteratūrā uzskatāms par nepretenciozu, jo netiek „izkliedēti” skaļi saukļi vai aicinājumi, bet autors liek lasītājam meklēt zemtekstus, simbolus, kas slēpti ikdienišķās situācijās, lietu un parādību atveidojumā, tajā pašā laikā, it kā nemanāmi liekot pārdomāt katra indivīda vērtību skalu.

Atšķirībā no folkloras, *vēstures* atveidojums trimdas daiļliteratūrā tiek atspoguļots daudzveidīgāk, jo vēsture ir gan kā fons, kur priekšplānā izvirzīta daiļdarbā tēlotā situācija, gan arī kā kompozicionāli sabalansēts dokumentāls materiāls beletristikā tekstā. Žurnālā „Ceļa Zīmes” publicētie daiļdarbi vēsturiski aptver plašu vēsturiskā laika amplitūdu – sākot aptuveni ar 12.gadsimtu un beidzot ar 20.gadsimta 60.gadiem, pievēršoties lielākoties Latvijas vēsturisko norišu attīstībai gadsimtu garumā. Atšķirībā no folkloras laika, kas ir mītiskais

laiks, vēsturiskais laiks pieprasa laikmeta kontekstu, lai varētu izprast daiļdarba jēgu, idejas, ko autors vēlēties pateikt.

Par seniem vēstures notikumiem daiļliteratūrā, kas aptver krustnešu ienākšanu Baltijas telpā, tiek rakstīts salīdzinoši maz, bet, ja arī tiek, tad dzejas formā. „Ceļa Zīmēs” publicētas Kārļa Strauberga (1890-1962) vēsturiskās poēmas „Savildas kāzas” (1.numurā) rāda, kā idilliskajā un harmoniskajā Zemgalē ierodas svešas ticības sludinātāji, mainot līdz šim tajā esošo kārtību. „Vidgauta kristīšana” (16.numurs) vēsta par zemgalieti Vidgautu, kurš, glābdamies no kuršu uzbrukuma jūrā, nokļūst Dānijā un, lai gūtu patvērumu, ir gatavs pieņemt ķēniņa piedāvājumu kristīties, sakot: „,,Protī, no iespējām divām pie šķietami labākās palikt?/ Kristīgo ticību es sev izvēlos, kristīt tu vari./ Baudīt, lai varētu es tad vēlību tavu.””⁵⁸ Šāda diplomātiska, iejūtīga un ātra ticības pieņemšana, cieņu neraisa. Tomēr, tas tikai apliecina, ka nav augstākas vērtības par savu dzīvību, un bezizejas stāvoklī, cilvēks ir gatavs atteikties no savas iepriekšējās pārliecības, lai izdzīvotu. K.Srauberga poēmā skartā tēma par konformismu saskan ar Andreja Eglīša vēlmi, uzsākot žurnāla izdošanu, brīdināt latviešus nekļūt par „vidgautiem”, kas aizmirst savu identitāti, apmainot latviskumu pret pasaulē gan populārām, bet ātri gaistošajām vērtībām, resp., kosmopolītismu.

Apmēram viens un tas pats laikposms - Ziemeļu kara beigas, 18.gadismata sākums, daiļdarbos tiek atspoguļots dažādi. Kārļa Zariņa (1889-1978) romāna fragments „Pēclaikā” publicēts „Ceļa Zīmju” 2.numurā 1949.gadā. K.Zariņš darbu: „(..) sāka rakstīt 1943.gada beigās, kad bija nobeidzis un pārstrādājis izdevumam grāmatā romānu cikla pirmo daļu „Kāvu gadi”.”⁵⁹ Romāns „Pēclaikā” grāmatas formāta izdevumu nepiedzīvo, paliekot tikai periodikā, tomēr tas nemazina daiļdarba vērtību un rakstnieka ieguldījumu strādājot pie romāna. Darbība pietuvināta vēsturiskai patiesībai, un par K.Zariņa literāro darbību tiek apgalvots, ka: „(..) šo laiku (Ziemeļu kara laiku – D.K.) tēlo ar vēsturisku precizitāti, kas balstās uz rūpīgām vēstures studijām.”⁶⁰ Tomēr ar „Ceļa Zīmēs” ievietotā fragmenta izlasīšanu ir par maz, lai varētu spriest par to, cik daudz autors izmantojis dokumentālos faktus un, cik ļāvis izpausties rakstnieka talantam. Ja K.Zariņa romāna fragmentā tēlotā darbība atspoguļo augstmaņu un galmam tuvāko sabiedrību, kur vēsturiskie notikumi virza daiļdarba darbību, tad Jāņa Sarmas (īstajā vārdā Jānis Kalniņš; 1884-1983) stāsts „Uz Rīgu”, izmanto to pašu vēsturisko laiku pēc Ziemeļu kara, bet vēsta par divu muižas kalpu savstarpējām attiecībām, sarežģījumiem un neatkarības iegūšanu no muižas, bēgot uz Rīgu. Būtiskākais un trimdas lasītāju uzrunājošākais aspekts, ir jauno cilvēku savstarpējā saskaņa, kopīga dzīves ceļa meklējumi,

⁵⁸ Straubergs K. Vidgauta kristīšana. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.16. – 6.lpp.

⁵⁹ Zariņš K. Pēclaikā. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.2. – 144.lpp.

⁶⁰ Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 2.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. - 382.lpp.

par spīti kara un mēra epidēmijas izpostītajai zemei, pierādot, ka daudzu lietu, notikumu attīstība atkarīga no paša centieniem, drosmes un gribasspēka. Brīvība ir augstākā vērtība, kuras dēļ, ja nepieciešams, var pārvarēt arī neērtības, Klāvs savai līgavai Maidzei saka: „Tikai desmit gadus, Maidzīt, tad kļūsim abi brīvie Rīgas pilsoņi! Tad arī sāksim paši savu dzīvi, un, lai arī tā sākumā būs trūkuma pilna, mēs vairs nebūsim kunga kalpi.”⁶¹ Nebūt „kunga kalpam” simboliski ietver domu, par jebkuras netaisnas varas noliegšanu un cīņu pret to visiem iespējamajiem līdzekļiem. Vārdu savienojums aktualitāti saglabā gan trimdas, gan okupētās Latvijas sabiedrībā, jo „klanīšanās” svešas varas priekšā, liecina par pašlepnuma, pašapziņas, identitātes trūkumu vai zudumu, kas tādā gadījumā ir pretrunā trimdas ideoloģiskajai pozīcijai un tāpēc neakceptējami.

Tieksme pēc pašnoteikšanās saistāma ar latviešu tautas nacionālās atmodas kustības sākumiem un aktīvu darbību. Jāņa Sarmas romāna fragments (kas netiek norādīts, ka tas ir romāna fragments) „Negantnieks” saistāms ar šo Latvijas kultūras vēstures periodu, kur ievērojama vieta dzejniekam Auseklim. Daiļdarba publicētajā fragmentā tiek pausts mācītāja Kroona dziļš aizvainojums un neizpratne par Ausekļa sarakstīto dzeju, tur paustajām latviskajām idejām, senču dievībām, tautas brīvības centieniem. Kroons skolotājam Neilandam saka: „Mēs nedrīkstam pieļaut, ka mūsu zemē aplamas mācības sludina, ko krievu zemē nihilisti un citi buntavnieki izplata. To jau labprāt darīja Pēterburgas Avīzes, ko apgādāja Valdemārs ar saviem draugiem. Paldies Dievam, ka mūsu kungi un mācītāji to labi saprata un gādāja, ka valdība to lapu aizliedza. Bet ļaunas domas izplatās tikpat kā nezāles. Pēterburgas Avīzes vietā kā ģiftīga sēne lietainā vasarā tagad parādījies Baltijas Vēstnesis, kas no jauna, kaut arī slepenā vīzē, musina latviešu arājus.”⁶² Tomēr Krogzemis savu darbību skaidro citādi: „Ne ar elku dievu palīdzību latviešu tauta grib panākt labāku nākotni, bet gan prāta apskaidrota un dailības vadīta...”⁶³ Un par spīti nelabvēlīgajai situācijai, dažādiem vēstures notikumiem, galvenais, ko akcentē dzejnieks, atbildot mācītājam Kroonam: „Lai virs gruvešiem uzceltu brīvās Latvijas Gaismas pili, tikpat greznu un varenu, kāda reiz tā bijusi.”⁶⁴ Krogzemja atbildes mācītājam, izskan ar lielu vispārinājumu – vārdi un idejas aktualitāti nezaudē pat mūsdienās, tie pārdzīvo laiku, un trimdā nonākušajiem latviešiem, tie izskanēja, kā atgādinājums par savu zemi, valsti, ka arī uz gruvešiem var celt savu neatkarību, tikai nepieciešama vienotība, iekšējā saskaņa, gribasspēks. Jāsecina, svarīgākais, ko publicējums atgādina trimdas lasītājam: neatkarīgi no laika, vēsturiskajiem notikumiem, apdraudējumu savas nācijas suverenitātei un pašnoteikšanās centieniem, visbiežāk izjūt mazās tautas, jo

⁶¹ Sarma J. Uz Rīgu. // Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.24. – 111.lpp.

⁶² Sarma J. Negantnieks. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.18. – 88.lpp.

⁶³ Turpat. 87.lpp.

⁶⁴ Turpat. 87.lpp.

lielvaras (gan krievu, gan vācu) tās uzskata par savu īpašumu, nevēloties zaudēt ietekmi un kontroli pār konkrētiem reģioniem izdevīguma dēļ. Tāpēc jo svarīgi apjaust savu saistību un piederību zemei, no kuras nākam, interesēties un cienīt senču kultūru, tradīcijas.

Latvijas vēstures attīstības nākamais posms saistāms ar Piektā gada revolūciju, kas žurnālā „Ceļa Zīmes” daiļdarbu publikācijās pieminēts tikai garām ejot. Piemēram: „Tad nāk 1905.gads ar daudziem traģiskiem notikumiem, un stāsts par Mūrnieku ieiet aizmirstībā.”⁶⁵

Hermaņa Kreicera (1895-1978) stāstā ieskanas nolemība, nenoteiktība, jo autors lasītājam neizstāsta, kāpēc Mūrnieks nogalināts. Tajā pašā laikā stāsts liek saskatīt paralēles ar 20.gadsimta traģiskajiem notikumiem, kur kara laikā bez vēsts pazuda tūkstošiem cilvēku, kur deportētajiem, notiesātajiem „pretpadomju elementiem” netika paskaidrots, kāpēc un par ko tie sodīti. Tas vērš domāt, ka viss aiziet mūžībā, nekas nav stabils, vērtības mainās un katram laikam sava aktuāla problemātika. Pēc lielā tautiskuma, nacionālo ideju propagandas viļņa latviešu sabiedrībā, ar Piektā gada revolūciju, iestājas zināms pagrimums: „1905.gada revolūcijas sakāve aizsāka latviešu nacionālo centienu apsīkumu un politiskās pasivitātes periodu. Tomēr jau revolūcijas laikā pirmoreiz mērenie sociāldemokrāti pauda Latvijas neatkarības ideju.”⁶⁶ Piektā gada notikumi tos trimdas rakstniekus, kas publicējās „Ceļa Zīmēs”, nesaistīja, jo pretrunīgums nacionālajos centienos un attieksmē pret latviskās identitātes veicināšanu nesakrita ar žurnāla nostādni nacionālo ideju jautājumā.

Būtisks ir Pirmā pasaules kara iznākums, kura rezultātā latvieši panāk savas valsts izveidošanu. Žurnālā publicēts Latvijas brīvības cīņām veltīts pulkveža un rakstnieka, pirmā Latvijas armijas veidotāja Aleksandra Plensnera (1892-1984) stāsts „Sagandēts prieks” (no „Sulaiņa Fēliksa stāsta”). Rakstnieks atklāj savu pieredzi, 1917.-1919.gadā nostājoties pret latviešu strēlnieku boļševizāciju un uzsākot nacionāli noskaņoto patriotu armijas veidošanu. Viņš rāda latviešu jaunekli, kādu tolaik nebija arī mazums, kas visādi cenšas no mobilizācijas izvairīties: „Tā bija mana laime, ka toreiz, kad pasaule jau skaitīja 1915.gadu, bet es 21., biju savai mātei vienīgais dēls un apgādnieks. [...] Manī tomēr nebija vājāka kļuvusi pārliecība, ka kara laimi uz vienu vai otru pusi neietekmēs arī tas, vai būšu tur klāt, vai nebūšu. Ja tā, tad nebija nekādas nozīmes ļaut sevi iegērbt rupjās un neglītās kareivja drēbēs, strēbt negaršīgo viru, brist pa dubļiem un sniegu, gulēt piesmakušās kazarmēs vai kaut kādās bedrēs, lai beidzot varbūt tiktu nogalināts vai sakropļots.”⁶⁷

Lai nebūtu jāiet karā, Pēteris simulē kādu slimību, par kuru nezina neviens mediķis. Turpretī Pētera draudzenes māsa Maija uzskata šādu bēgšanu par glābību, savas tautas

⁶⁵ Kreicers H. Ceļmalā viens nosists. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.29. – 27.lpp.

⁶⁶ Taurēns J. Latvijas vēstures pamatjautājumi un valsts konstitucionālie principi. – R.: Madonas poligrāfists, 2004. – 74..lpp.

⁶⁷ Plensners A. Sagandēts prieks. // Ceļa Zīmes. – 1951. – Nr.8. – 261.lpp.

nodevību. Meitene, kaismīgi aizstāvot savu viedokli, apgalvo: „Te ir runa par mūsu pašu tautu, par latviešiem! Jūs tak arī esat latvietis. Ja vien restorāns jūs nav pārvācojis un atmiekšķējis! Pirmo reizi pēc gadu simteņiem latvieši atkal nostājas kā faktors, t.i., kā kāds darbīgs spēks vēstures priekšā. Žēl, ka es neesmu zēns!”⁶⁸ Meitenes gandrīz izmisumā izteiktie vārdi ir atgādinājums arī katram trimdas latvietim, kas viņš ir, kam piederīgs. Tāpat arī par līdzatbildību citam par citu neatkarīgi no tā, vai tas kara tranšejās, trimdā vai okupētajā Latvijā. Visi ir viens. Viena indivīda labklājība vēl nenozīmē, ka arī pārējā sabiedrības daļa piedzīvo to pašu komfortu. Tas ir, kā papildinājums un apstiprinājums A.Eglīša rakstītajam uzsākot žurnāla „Ceļa Zīmes” izdošanu, kur pirmajā numurā dzejnieks aicina: „Tā lai sargāties, ka neiemiegam maizes un pavēņa miegā (..)”⁶⁹ Jāsecina, ka labklājība, stabilitāte, kad netiek izjuts eksistenciāls apdraudējums dzīvībai, rada garīgā možuma un asredzības trūkumu, kas pārvēršas patmīlīgā egoismā, kā, piemēram, tas redzams Pētera tēla atveidojumā A.Plensnera stāstā.

Pirmā pasaules kara notikumiem prozā pievērsies arī Alfrēds Dziļums (1907-1976). Bērnības atmiņu tēlojumā „Atgriešanās” (no vēlāk publicētās tetraloģijas 1.grāmatas „Zeme dzīvo”) autors aktualizē tēmu par bēgļu gaitām Pirmā pasaules kara laikā Igaunijā, Tērbatā. Būtiskākais, ko autors ar daiļdarbu vēsta lasītājam, ir atpakaļ atgriešanās dzimtenē pēc kara. Par spīti tam, ka miera laikā iekoptā saimniecība izpostīta, pāri palikušas vairs tikai drupas un viss atkal jāšāk no jauna. Pārņākšanas fakts, atgriešanās Latvijā ir viens no idejiskajiem pamatprincipiem, kas svarīgs ne tikai visai trimdas sabiedrībai, bet arī žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģiskajai pozīcijai. Rakstnieks it kā neviļus atceras: „Tēvs atstāja zirgus pie pusaizgruvušās akas. Viņš apstājās pie sagrautās ķieģeļu mājas drupām un, salicis rokas, ilgi skatījās. Es pamanīju viņa acīs asaras. Tad arī man kļuva jocīgi ap sirdi. Es atcerējos Jenču tēvu un nodomāju, ka karš nebija nekādi pigori, bet uguns un nāve. Labi, ka tas bija beidzies, un mēs bijām atgriezušies mājās dzīvi un veseli.”⁷⁰ Visapkārt redzamas kara atstātās zīmes – uz laukiem, ceļiem, bet: „Tikai mēs braucām uz savām mājām ar cerībām un dzīves prieku.”⁷¹ Tas, kurš pārdzīvojis kara laiku, palicis pie veselības gan fiziski, gan garīgi, arī ir „bagāts”, jo turpmākā dzīves attīstība atkarīga no paša gribasspēka, apņēmības un attapības. A.Dziļuma daiļdarbs publicēts „Ceļa Zīmēs” 60.gados, kad vienā daļā trimdinieku pastiprinās vilšanās demokrātisko valstu attieksmē pret krievu ofensīvu Baltijas un tai tuvāko kaimiņvalstu reģionā, bet daļa trimdinieku jau veiksmīgi atraduši dialogu ar svešo zemju kultūrām un to

---

⁶⁸ Turpat. 266.lpp.

⁶⁹ Eglītis A. Karogs – ceļa zīmes. // Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1. – 5.lpp.

⁷⁰ Dziļums A. Atgriešanās. // Ceļa Zīmes. – 1961. – Nr.40. – 179.lpp.

⁷¹ Turpat. 179.lpp.

nosacījumiem, iegūst pat simbolisku nozīmi, reizē esot arī kā atgādinājums par dzimtajām mājām Latvijā, kuras, lai, cik sentimentāli izklausītos, gaida savus saimniekus pārnākam.

2. Trimdas latvieša pasaules izjūtas atspoguļojums nesenās pagātnes tēlojumā

Trimdas literatūras specifika lielākoties saistīta ar „šeit un tagad” un „kā bija toreiz” momentu. Tā ir dabiska tieksme skatu vērst atpakaļ, pagātnē, kur aizvadītie gadi pirmās Latvijas brīvvalsts laikā šķiet gandrīz kā idilliska baroka glezna. Vēsturnieki, par to pašu laiku stāstot, gan akcentē nemitīgos partiju ķīviņus.

Latvijas pirmo brīvvalsts laiku ar visas tautsaimniecības, izglītības un kultūras attīstību, ar savam pretrunām sabiedrībā, žurnālā „Ceļa Zīmes” galvenokārt atklājas atmiņu publikācijās. Šāda parādība skaidrojama ar to, ka: „Trimdu arī vēl samērā ilgi uzskatīja par pārejošu stāvokli. Tāpēc lasītāji labprāt ņēma pretī to, kas vēl nesen bija bijusi viņu dzīves realitāte, un, pieņēma literārus sacerējumus, pie kādiem bija pieraduši.”⁷² Atmiņas par pavadīto laiku dzimtenē un trimdas tagadnes moments, veido disonansi, un to, kā norāda J. Bičolis, tad to izraisa: „Bieži vien pamestība, vientulība, nervu satricinājumi, sāpīgas atmiņas. Ir labi, ja ar pagātnes atmiņām apvienojas mierīgs fatālisms (...).”⁷³ No tā secinu, ka „mierīgo fatālistu” trimdas latvietis lielākoties izjūt atmiņu pasaulē, kur jūtas pasargāts, esot harmonijā ar sevi, savām dzīves vērtībām, vidi visapkārt, tāpēc emocionāli un psiholoģiski svešatne, atrašanās trimdā šķiet pretdabiska. Apkārt valdošais un karā piedzīvotais posts, nabadzība, pārdzīvotās šausmas, šķirtās ģimenes, deportētie radnieki un savi tautieši – viss kopā veido nomācošu, depresīvu gaisotni, tāpēc daiļdarbi, kas tēlo Latvijas pirmās brīvvalsts laiku vai pievēršas Latvijas zemes ainavai, atspoguļota no bērna vai jauna cilvēka skatupunkta, literārajam darbam piešķir pozitīvu intonāciju, ko smagus apstākļus pārcietušais trimdinieks alkst sagaidīt no literārajiem daiļdarbiem, lai garīgi sevi stiprinātu.

Viens no būtiskākajiem notikumiem, Latvijai panākot savu suverenitāti, tautsaimniecības jomā bija agrārā reforma 1922. gadā, kas: „(...) izlīdzināja arī sociālo spriedzi, samazinot bezzemnieku skaitu un liekot pamatus turīgu zemnieku slāņa attīstībai.”⁷⁴ Zeme un zemkopība ir ne tikai viena no centrālajām tēmām, trimdas rakstniekiem atskatoties uz konkrēto vēstures periodu, bet arī nostabilizējies priekšstats, ka zeme latvietim ir viena no pamatvērtībām, pēc kuras tiek ties. Spilgti izvirzītā tēma tiek atklāta Valentīna Pelēča (1908-1999) tēlojumā „Mežinieka atmiņas” no krājuma „Apvāršņi”(1957), kur autors liek sastapties

⁷² Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3. Sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2002. - 373.lpp.

⁷³ Bičolis J. Otrā pasaules kara latviešu trimdas literatūras desmit gadi 1944-1954. // Latviešu trimdas desmit gadi. – Astras Apgāds, 1954. - 129.lpp.

⁷⁴ Taurēns J. Latvijas vēstures pamatjautājumi un valsts konstitucionālie principi. – R.: Madonas poligrāfists, 2004. - 99.lpp.

vienas ģimenes trīs paaudžu pārstāvjiem – vectēvam, tēvam un dēlam – simbolizējot stabilu patriarhālas ģimenes modeli. Autors vienlaicīgi savij kultūrvēsturiskos notikumus ar Latvijas lauku dzīves atveidojumu. Centrālā darbība noris lauku sētā Malienas pusē, ir 1918.gada novembris, vecaistēvs ar mazdēlu pļavās izcērt krūmus, kurina ugunsķurkus, vecaistēvs stāsta mazdēlam, kā noteikt gaidāmos laikapstākļus, kamēr, čakli strādājot, pienāk vakars. Pirms abi devušies uz mājām, ierodas tēvs un pavēsta: „„Tev, dēls, vairs rente par šiem celmiem nebūs kungam jāmaksā, ne mugura pret savu gribu kuprī jāliec. Mums nu ir Latvija, un tu pieredzēsi – cik skaista viņa būs!””⁷⁵

Autors daiļdarbam piešķir gaišu, svētsvinīgu, patosa pildītu intonāciju, kaut arī dēls savas valsts nozīmi tajā brīdī vēl nesaprot. Tomēr būtiskākais, ka ģimene dzīvos brīvā valstī, *savā* zemē. Lasītājam tiek uzburta gleznaina rudens pievakare ar pirmajiem sniegpārslu spietiem, un pats galvenais: „Tēvs turēja manu roķeli savā cietajā delnā, aiz muguras nāca vectēvs un, kas zina – varbūt aiz viņa viss mūsu senču pulks, pirmo līdumnieku ieskaitot.”⁷⁶ Simboliski stāstā tiek ietverta doma par savstarpējo saskaņu, paaudžu sadarbību, drošības sajūtu, ko rada stipras ģimenes saites. Tāpēc pēc gadiem, kad mainījušās varas un dzimteni nācies pamest, V.Pelēcis raksta: „Vēl tagad, svešos klajumos un svešu, sirdij pretīgu tikumu piegruvušās pilsētās maldīdamies, bieži domāju – tie ir tikai murgi un – nekas. Tēvs tur vēl manu roku un ved mani uz mājām – uz Latviju.”⁷⁷ Rakstnieks pierāda, ka bērniecībā ieaudzinātā nacionālās identitātes apziņa, kura pārmantota no paaudzes paaudzē, ir tā, kas ļauj saglabāt pašapziņu un apjaust lietu patiesās vērtības, saprast, kur ir meklējama patiesā dzīves laime, papildījums savai eksistencei. Patriotisms neļauj indivīdam asimilēties svešajā vidē un pieņemt svešas vērtības.

Savukārt Kārlis Ābele (1896-1961) bērniecības atmiņās „Matīšos”, pievēršas Matīšu pusei, atklājot vēl kādu būtisku latviešu tradīciju un vērtību – kapusvētkus. No vienas puses, tā ir kā iespēja sastapties radniekiem, kas ilgāku laiku nav tikušies, bet no otras, ko autors vēlas akcentēt ar stāstu - ir senču godāšana, neaizmirstot, no kurienes katrs nāk, kam pieder. Tāpēc tik būtiska mirušo piemiņa, piederības un reizē arī atbildības sajūta pret tiem.

Par Matīšu pusi K.Ābele raksta arī stāstā „Tēva mājās”, ko veido trīs stāstu kopa – „Bites un medus”, „Papīra vedēji” un „Māte stāsta”. Rakstnieks daiļdarbos akcentē pietāti pret dzīvību, darbu, īpaši, stāstā „Bites un medus”, kur bite zemnieka sētā kļūst par vēl vienu „ģimenes locekli”, K.Ābele raksta: „Bite ir pilntiesīgs mājas kustonis un, par spīti savam dzelīgumam, saņem pienācīgo aprūpi. Neviens to netur par goda lietu, ja uzbrucēju biti, kas

⁷⁵ Pelēcis V. Mežinieka atmiņas. // Ceļa Zīmes. – 1958. – Nr.35. – 30.lpp.

⁷⁶ Turpat. 30.lpp.

⁷⁷ Turpat. 30.lpp.

grib cilvēkam dzelt un ir ieķērusies matos vai drānās, nospiež vai nosit.”⁷⁸ Autors pierāda latvieša augsto ētisko attieksmi pret dabu, darbu, uzsverot dabas un cilvēka harmoniju, bet stāstā „Papīra vedēji” galvenā ir māju izjūtu, tā apziņa, ka mājas nozīmē stabilitāti. Bērns to secina, noraugoties braucējos: „Bet vienmēr viņi, aizbraucot pa ceļu, atstāj manī izjūtu, ka labi ir tam, kas dzīvo savā mājā, kam nav jāklīkst pa dubļainajiem un grambainajiem lielceļiem naktī un lietū.”⁷⁹

Stāstā „Māte stāsta” K.Ābele pievērš uzmanību sava novada, dzimtās puses kultūrvēsturiskajiem notikumiem un apkārtnes ļaudīm, kas tur reiz dzīvojuši, palikuši atmiņā ar savu darbību. Stāsts tiek veidots, it kā savijot teiku ar ģeogrāfisko un vēsturisko patiesību – racionālo ar iracionālo, jo tiek minēta Salaca, Burtnieku ezers, Tūteres ozols, „Lenore” – izrāde, kas pirmo reizi spēlēta 1880.gadā Matīšos, Auseklis. No teikām stāstā izmantotas tādas ģeogrāfiskas „detaļas” kā Riņņu kalniņš, kur iespējams glabājušies apslēpti dārgumi, un leģenda par Vilzēnu muižas grāfa mistisko nāvi. Būtiski, ka stāstītāja ir māte, jo, piemēram, V.Pelēča atmiņu tēlojumā centrālā persona ir tēvs, vīrietis, racionālās pasaules pārstāvis. Sieviete ir kā tautas tradicionālās kultūras, nemateriālo vērtību glabātāja un šīs informācijas tālāk sniedzēja. K.Ābele stāsts „Tēva mājās” lasītājā rada sentimentālu noskaņu, liekot atcerēties bišu sanēšanu, medus smaržu, drošības sajūtu, ko rada savas mājas „jumts virs galvas”, kolorītā novada kultūrvēsture, folklorā. Taču, pēc rakstnieka tēlojuma, laime ir tikai šķietama, kā stāstā „Bites un medus”, kur zēns jūtas piekrāpts: „Medus vairs nesmaržoja! Vismaz smarža bija tik vāja, ka to gan varēja sajūst medus tuvumā, bet visu klēti tā vairs nespēja piepildīt. Arī tik salds, kā tas bija vakar, medus vairs nelikās.”⁸⁰

Autors vērš uzmanību, arī uz laika mainības divdabību: no vienas puses, jo tālākā pagātnē kāds notikums sniedzas, jo vairāk tieksme to idealizēt (piemēram, bērnību) un jo spēcīgāka apstākļu, notikumu un cilvēku romantizēšanas pakāpe. No otras puses, atstatums starp pagātni un tagadni veido atsvešinātību – pirmreizības izjūta vairs nav atkarājama, pirmoreiz pārdzīvota spilgta emocija, pieredze, otrreiz būs ar citu intensitāti. No tā izriet, ka „Ceļa Zīmju” ideoloģiskās pozīcijas kontekstā saskatāma pretruna, jo žurnāls ar tajā ietverto tematiku, ideoloģiski aicina domāt par Latviju, par atgriešanos dzimtenē, bet netiek akcentēta doma, ka tā būs jau cita Latvija, ne tā bērnības atmiņās tēlotā un pirms kara laika atstātā zemnieka sēta.

Pētera Aigara (īst.v. Herberts Tērmanis, 1904-1971) stāsts „Kumeliņa zirgs” žurnāla 24.numurā, kaut tas uzskatāms par vienu no *pozitīvākajiem* žurnālā 50./60.gados

⁷⁸ Ābele K. Bites un medus. // Ceļa Zīmes. - 1950. - Nr.3(7). - 181.lpp.

⁷⁹ Ābele K. Papīra vedēji. // Ceļa Zīmes. - 1950. - Nr.3(7). - 184.lpp.

⁸⁰ Ābele K. Bites un medus. // Ceļa Zīmes. - 1950. - Nr.3(7). - 183.lpp.

publicētajiem daiļdarbiem kopumā, arī apliecina iepriekš izteikto domu par laika ritējuma neatkarījamību un virzību nākotnē. Stāstā, kura darbība iezīmēta vienas vasaras garumā, Indulis, lauku sētā dzīvodams, saskaras ar mazā cilvēka pasaulei vēl neapjaustiem jautājumiem. Viens no galvenajiem ir ganībās pamanītais kumeliņš, kas tiek nosaukts par kumeliņa zirgu. Bērns savā patiesīgumā vēl tikai intuitīvi nojauš, ka laika dabā ir mainīt katras lietas sākotnējo formu. Vecāmāte, nākot no ganībām, mazdēlam skaidro, kā kumeliņš izaugs par staltu zirgu, jo: „Tāds viņš nevar palikt. Tu audz, un arī kumeliņam jāaug – Dieviņš tā licis.”⁸¹ Kā pierādījums vecmāmiņas teiktajam, ir paša Induļa atziņa, vasaras beigās atgriežoties Rīgā: „Skaidri varēja salīdzināt, ka mazais zirgs pa vasaru izaudzis. Tas, no kā viņš baidījās, bija noticis. Bet daudz kas bija pārmainījies pa to laiku, kamēr viņš mitinājās vecāsmātes pajumtē. Ābelēm atbraucot bija ziedi, tagad zaros karājās āboli, dzeltenī un sārta. Tīrumi arī bija dzeltenī, un vietumis tos plāva. Aiz birzs augu dienu rūca kuļammašīna.”⁸² Sentimentālu noskaņu raisošajam dabas tēlojumam autors blakus skaudri nostata, mazā zēna apjausmu, ka dabā pamanītās pārmaiņas, pierāda, ka arī pats Indulis kļuvis savādāks, pieaugušāks, nekā vasaras sākumā.

Savukārt K.Ābele daiļdarbā „Mašīnas” turpina rakstīt un pievēršties savas dzimtas puses notikumiem, atklājot jaunā laikmeta un tā piedāvāto priekšrocību ienākšanu gan savā, gan apkārtnes ļaužu dzīvē. Tomēr tās netiek rādītas ar sajūsmu, drīzāk ar tieksmi kāpties atpakaļ pagātnē, pierādot, ka tad „zāle bija zaļāka un debesis zilākas”, jo, piemēram, petrolejas lampas vai skalu uguns rada mistisku, pārdomu bagātu gaisotni, bet elektriskā spuldze ir drīzāk apdraudējums krēslaino vakaru teiksmainumam („Elektrības spuldze ir sveša, mēs tai neuzticamies, un neviens to nekāro.”⁸³) Ar etnogrāfisku precizitāti autors pievēršas labības kulšanai, detalizēti izvēršot darbarīku aprakstu, kulšanas procesu, bet, kā viņš rāda, tad tradicionālās, gadsimtu gaitā koptās ieražas pārņem kuļmašīnas dūkšana un klabēšana, pret kuru netiek izteikta tik noraidoša attieksme, kā elektrisko spuldzi, piena centrifūgu, tālrūni, ķemmi, skārda spaiņiem u.c. priekšmetiem, kuri aizvien vairāk ienāk tradicionālajā, konservatīvajā lauku sētā, atvieglojot dažādo darbu veikšanu. Tomēr, kā novērojis autors, tad: „Mašīnas pārveido nevien māju izskatu, bet arī visu cilvēku domāšanu. Darbs kļūst par grūtu, ik uz soļa cilvēks gaida mašīnu palīgā, arī vecie darba rīki kļūst smagi un neērti. Cilvēka prāts pamazām kļūst īdzīgs un nemierīgs, un viņa sirdī izzūd miers un lēnprātība.”⁸⁴ Atziņa, ko autors izsaka par sava laika attīstības tendencēm un to ietekmi uz

⁸¹ Aigars. P. Kumeliņa zirgs. // Ceļa Zīmes. – 1955. –Nr.24. - 99.lpp

⁸² Turpat. 102.lpp.

⁸³ Ābele K. Mašīnas. // Ceļa Zīmes. – 1961. – Nr.39. - 86.lpp.

⁸⁴ Turpat. 89.lpp.

cilvēka dzīves kvalitāti, ir aktuāla un attiecināma arī uz 21.gadismtu, kur modernās tehnoloģijas maina ikdienas dzīves paradumus, cilvēku dzīves filozofiju.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” ideoloģiskajā koncepcijā K.Ābeles daiļdarbs iekļaujas, akcentējot lauku sētas tradicionalitāti, tātad stabilitāti, bet inovāciju ienākšanu vērtējot neviennozīmīgi, jo, lai arī tiek atvieglots darbs, tomēr cilvēka dvēseliskums, garīgums, sirsnība tiek pakļauta iespējamajai vienaldzībai, nejūtībai, cilvēku savstarpējai atsvešinātībai citam pret citu, kas nāk līdzī daudzu tehnisku jauninājumu ieviešanai.

Jonāss Miesnieks (1896-1975) noveletē „Varkaļu Līlija” sniedz plašāku darbības telpu un laika diapazonu. Autors, rada iespaidu, it kā uz visu noskatītos no malas, arī pats uz sevi. J.Miesnieks daiļdarbā tēlo vienas apkārtnes dažādo saimniecību, dažādos saimniekošanas veidus un tradīcijas, ar lepnumu, piemēram, aprakstot Latvijas lauku iedzīvotājus: „Es redzēju ap sevi tik arājus: vīrus un sievas. Vīri ara laukus, ecēja un sēja, pļāva sienu un braukāja silā svilpodami. Tie bija pinkaini, plati plecos, lielām rokām un kājām, kā paši būtu lāči. Viņu kustības bija lēnas, rāmas, bet varenas. Zeme kā liecās, kad tie spēra soli. Sievas bija tādas pašas. Viņas slauca govīs, ravēja, buksnīja bērņus, kā mani mana māte, pļāva labību īsām izkaptīm, plūca linus.”⁸⁵

Tomēr šim zemnieciskajam varenamam pretstatītas Varkaļu mājas, kur nekas tamlīdzīgs nenotiek un vēl jo lielāku izbrīnu daiļdarba stāstītājam bērņībā izraisījusi doma, ka mājas īpašniece ir maza meitene ar trauklā zieda vārdu Līlija, kuras vecāki gājuši bojā traģiskā nāvē, tāpēc Līlijas dzīve aizrit pilsētā pie kāda sava radnieka, pēc kura nāves jaunā Varkaļu saimniece atgriežas tēva mājās, lai paliktu tur uz visiem laikiem. Kaut J.Miesnieks raksta arī par izglītības iegūšanu Rīgā, izceļ zemniecības monumentalitāti, tomēr centrālā darba tēma paliek mīlestības tēma, kas izvēršas traģiska, - daiļdarba noslēgumā Līlija mirst, tie, kas teicās mīlam – dvīņi Mārcis un Juris- savā aizņemtībā nepamana, kas notiek ar Varkaļu saimnieci, jo: „Viņi visu laiku bija kāvušies kā zvēri ar nolādēto darbu, viņi bija bijuši akli, un tikai tagad tie redzēja, kas bija pa to laiku noticis: viņu kārotā, viņu lolātā, dievinātā Līlija izdzisa Varkaļu istabu krēslībā kā svece, kas jau izdegusi.”⁸⁶

Taču pavisam ar citu intonāciju par, kādu pilsētu Dailoni vārdā raksta Knuts Lesiņš (1909-2000) savā darbā „Vienreizīgā Dailone”. Rakstnieks daiļdarbam piešķīris gaišu, labsirdīgu ironijas toni: „Dailone ir mierīga vieta, nekas te nenotiek. Ezerā pa pāris gadiem reiz kāds noslīkst; noķerts kāds zaglis, kas iemaldījies ar dzelzceļa strādniekiem. Kādi apprecējušies, kādiem bijušas kristības; kāds pārnācis no karadienesta, uzcēlis jaunu māju. Cita māja nodegusi, ugunsdzēsēji gan pūlējušies, bet bez sekmēm, kad redzējuši, ka ēka nav

⁸⁵ Miesnieks J. Varkaļu Līlija. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.29. – 3.lpp.

⁸⁶ Turpat. 14.lpp.

glābjama, palīdzējuši dūmenim sagāzties, lai īpašnieks saņemtu pilnīgu apdrošināšanas prēmiju.”⁸⁷ Tikpat bezrūpīgā, piedzīvojumu stāstam raksturīgā veidā tiek izstāstīts amizants gadījums, kas reiz atgadījies krogā ar kādu studentu vai arī kāda dārznieka nelaimīgo mīlasstāstu. K.Lesiņš rada vitāli piesātinātu vidi, uz kuru autors noskatās, vērojot apkārtni, it kā no Dailones stacijas skatupunkta. Īsti nav izprotams, vai pilsēta ir reāla vai rakstnieka iedomāta, bet tajā pašā laikā to var uztvert simboliski, ņemot vērā, ka darbs publicēts trimdas periodikā, svešumā, kur iespējams, viena daļa trimdinieku, ar saasinātu jūtīgumu pārdzīvo jebkuru faktu, kas saistīts ar dzimto zemi. Tātad „Dailone” sevī var iemiesot jebkuru Latvijas mazo miestniņu, pilsētu, kur reiz risinājušies citi vai līdzīgi notikumi, un lasītājs izjūt ilgas, un viņā tiek raisītas sentimentālas domas par atgriešanos. Bet tikpat labi tā var būt kā atgādinājums katram latvietim, atrodoties svešumā, uzdrošināties sapņot, radīt kā Minhauzenam savu „Ulubeli”, trimdiniekam „Dailoni” – sapņu vietu, lai būtu, kur emocionāli patverties no ikdienības, lai garīgi nesalūztu.

Savukārt Latvijas brīvvalsts laika Rīga vairāk tiek rādīta, kā dažādu profesiju, atšķirīgu slāņu pretnostatīšanās, jaunas sabiedrības un tās tikumu veidošanās vieta. Par vienu no centrālajām tēmām, kļūst mīlestības un ar to saistīto attiecību tēlojums. Autori vairāk pievērsušies augstāko aprindu dzīves atveidojumam, kas ne vienmēr tēlota *pozitīvi*. Pilsētas un lauku atspoguļojumā vērojama pretstatu akcentācija, līdz ar to turpinās latviskā preturbānistiskā literārā tradīcija. Modris Zeberīņš (1923-1994) stāstā „Vecsaimnieka ģimene” no stāstu cikla „Mana tēva stāsti”, kur, rakstnieks atceroties bērnības laiku, raksta par savu vecotēvu, tā spītību, savas dzimtās puses konservatīvismu vispār, no kura attīstās īgnums, skaudīgums: „Mans tēva tēvs Andrejs Zēberīņš ne reizi savā mūžā neesot bijis Rīgā; Saldnieku vecsaimnieks Saknītis, gan, un viņam Rīgā pat dēls dzīvoja. Andrejam Zēberīņam, īstajam Saldnieku saimniekam, šāds cita pārakums tomēr ķēries pie sirds, jo Andrejs, ar tāmnieku vārdu izteicoties, esot bijis mordīgs cilvēks.”⁸⁸

Rakstnieks, šķiet, savdabīgā veidā atklāj ne tikai savu tuvinieku rakstura iezīmes, bet arī tās, kas saskatāmas lielākajā daļā latviešu nācijas – nenovīdība, viszinība, skaudība. Tieksmi sevi apliecināt, pierādīt kā līderi M.Zeberīņš skaidro ar gadsimtu garumā mantoto latviešu kalpa stāvokli, tāpēc: „Tur ir kaut kas no īstenām latviešu ilgām: tās nav ne mistiskas, ne erotiskas ilgas, bet ilgas pēc tāluma, pēc *lielu kungu pasaules*, tur, aiz zilā mežu loka, aiz trejdeviņiem kalniem un mežiem. Kaut kur ir šī lielu kungu pasaule, par kuru sapņo cūkgans, no ganību apaļā kalniņa lūkodamies. Un tad viņš drāž sev brīnumu lietas. Ar kabatas nazi. Vai

⁸⁷ Lesiņš K. Vienreizīgā Dailone. //Ceļa Zīmes. – 1961. – Nr.39. – 91.lpp.

⁸⁸ Zeberīņš M. Mana tēva stāsti. // Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.25. – 163.lpp.

arī mūsu mākslā daudz kas nav drāzts - ar kabatas nazi?”⁸⁹ Tajā pašā laikā autors pierāda latvieša raksturā atzīstamās iezīmes, kā vērība, neatlaidība, tieksmi radīt skaisto sev apkārt.

Ar pavisam citu temperamentu tiek tēlota, kāda jauna meitene Jonāsa Miesnieka stāstā „Atslēga”. Vairā nav ne vēsts no „latviešu bārenītes”, bet jaunkundzes tēva māsa ar savu sirdsšķīstību, patieso gādību, apkopjot slimnieci, rada savdabīgu, pat komisku pretstatu tai: lai ko arī tante nedarītu, nekas nav labi. Autors izvērš triviālu mīlas stāstu starp Vairu un Jāni Strautu, kas noslēdzas ar kāzām, bet būtiskākais, ko autors ar publicēto daiļdarbu pavēsta, ir vērtību, laika maiņa un tā ietekme uz 20.gadsimta cilvēku, kas spilgti tiek parādīts abos jauniešos – Jānī un Vairā. Jānis atbraucis no Rīgas atvaļinājumā atpūsties un tāpēc cenšas izbaudīt katru vasaras mirkli, bet ne lai nodarbotos ar lauku darbiem; Vairas interešu lokā ir zaļumballes, izklaide, viņas attieksme pret tēva māsu Lienīti ir asa un neiecietīga. J.Miesnieks daiļdarbā parāda dažādu paaudžu attiecības, lai radītu skumjas pēc aizgājušiem laikiem ar saviem tikumiem un citām vērtībām Pilsēta pati par sevi nav ne laba, ne slikta, tā piedāvā izvēles iespējas, kas atkarīgas no cilvēka paša interesēm, vērtību skalas un tā, ko vēlas saņemt, lai sevi pilnveidot, katrs var izvēlēties savu ceļu.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” daiļdarbos, kur tiek tēlota Latvijas brīvvalsts laika Rīga, galvaspilsēta tiek rādīta kā dažādu mākslinieku – rakstnieku, gleznotāju, mūziķu – pārpildīta, tur netrūkst ne zinātnieku, ne zināšanas iegūt alkstošo studentu, ne namsaimnieku, ne sarežģītāku vai vienkāršāku darbu veicēju. Valda Kaula publicētajā daiļdarbā „Cilvēku klubs” tiek izvērsts atmiņu stāstījums par, kādu īpaši, slepenu klubu, cilvēku apvienību, par kuru pilsētā klīst runas, bet neviens nezina, ne kur tā atrodas, ne kā tajā iestāties. Tomēr stāsta galvenajam varonim, vēstures profesoram, izdodas sevi pierādīt, kā pilntiesīgam kluba biedram, pārvarot dažādus tam uzdotos pārbaudījumus, pat nenojaušot, ka tiek eksaminēts. Autors akcentē, ka izglītoti cilvēki spējīgi virzīt notikumus, veidot citādu savu apkārtni. V.Kauls raksta: „Klubs neredzami turēja rokās visus pilsētas kultūras dzīves pavedienus, nekas, gandrīz nekas nenotika, neejot vispirms caur kādu kluba vakaru. Te rakstnieki lasīja pirmo reiz savus jaundarbus, komponisti meklēja iejūtīgus mūzikas mīļotājus, kam uzdrošinājās atskaņot jaunus opusus, no kluba uzmanīgajām acīm gleznotāji saņēma pēdējo izvēli, kad gatavojās izstādēm, režisoriem un drāmaturģiem te nobrieda prātos teātru nākošās sezonas programmas.”⁹⁰ Taču rakstnieks rāda arī patstāvīgi domājošu personību, kurai ir savs viedoklis un attieksme par jebkuru notikumu. Tādēļ V.Kaula daiļdarbs uztverams arī kā simbolisks mudinājums trimdniekiem dažādās organizācijās, apvienībās aktivizēt cilvēkus līdzdarboties svarīgu jautājumu risināšanā, izglītoties, neaprobežojoties tikai ar ikdienas

---

⁸⁹ Turpat. 167.lpp.

⁹⁰ Kauls V. Cilvēku klubs. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.31. – 187.lpp.

problēmām. Žurnāls ar V.Kaula daiļdarbu veic zināmu propagandas darbu: trimdiniekiem jāizglītojas un jābiedrojas.

Savukārt Ilonas Leimanes (1905-1989) daiļdarbs „Never more”, atklāj rakstnieces atmiņas par Latvijas pirmās brīvvalsts intelektuālo un māksliniecisko eliti, kuras vidū viņa pati bija ļoti aktīva. Stāstā pieminēts arī viens otrs 20.,30.gadu nozīmīgs notikums: kā pēc Zigfrīda Annas Meirovica nāves Hermanis Albats pilda Latvijas sūtņa pienākumus pie Pāvesta Sv. Krēsla Vatikānā un Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra pienākumus. Par H.Albatu (1879-1943) ir informācija, ka: „(..) ar pseidonīmu Helgi parakstījis E.Dārziņa 1903. komponētos dzejoļus – „Mana laime” un „Mātes gars”.⁹¹ Turpat norādītas ziņas par augstskolām, kurās viņš mācījies (Vācijā, Šveicē, Francijā, Dānija), arī par zināšanu papildināšanu Heidelbergā, Parīzē, par literārajām aktivitātēm laikrakstā „Baltijas Vēstnesis”, „Dzimtenes Vēstnesis”, plašo karjeru esot gan Ārlietu ministrijas juriskonsultam, Ārlietu ministrijas pārvaldniekam, ģenerālsekretāram u.c., bet talantīgā cilvēka mūžs apraujas izsūtījumā Vjatkas nometnē, Padomju Krievijā.⁹²

Par sava laika kultūras cilvēkiem Latvijas brīvvalsts periodā, atmiņu tēlojumā „Splendidais vērotājs” „Ceļa Zīmju” 13.numurā, raksta Andrejs Johansons (1922-1983), kā centrālo personu izvirzot mākslinieku un rakstnieku Anšlavu Eglīti. Vienā stāstā virtuozu autors apvienojis dažādu mākslas žanru pārstāvjus, kas izvērsuši savu darbību Rīgā 20./30.gados, vai bijuši saistīti ar to. Runa ir par personībām, kuras kļuvušas par Latvijas kultūras zīmēm. Tie ir: gleznotāji Valdemārs Irbe (saukts arī par baskāji Irbīti), Arnolds Mazītis, teātra kritiķis Roberts Kroders, bibliotekārs Jānis Misiņš, rakstnieks Pēteris Ērmanis, komponists Emīls Dārziņš u.c. Pats svarīgākais, ko A.Johansons ar savu daiļdarbu panāk, iekļaujoties žurnāla ideoloģiskajā pozīcijā, ir optimistiskā intonācija. Tā veicina lasītājā pozitīvu attieksmi pret dzīvi, par spīti apstākļu nelabvēlībai. A.Johansons esejā rada iespaidu, ka Rīga ir mākslinieku un intelektuāļu galavaspilsēta. Trimdas latvietim tiek atgādināts, cik daudz pārdesmit gados paveikusi maza nācija. Tāpēc, pat atrodoties svešumā, latvietis ir piederīgs savam kultūras mantojumam.

Jonāss Miesnieks noveletē „Vilkači”, psiholoģiski smalki veidojot vēstījumu, lasītājam liek nojaust par iespējamajām vēsturisko notikumu maiņām, kas skars Latvijas valsts suverenitāti, nonākšanu citu valstu okupācijā, kā arī radīs kultūrvēsturiskā mantojuma pārvērtēšanu. Rakstnieks neatkarības apdraudējuma jautājumu neizvirza kā daiļdarba dominanti, tas paliek fonā, bet ik pa laikam sevi atgādina. Tuvplānā tiek tēlota Rīga, kur veidojas šķiriskās opozīcijas starp dažādu slāņu pārstāvjiem, piemēram, mājas saimnieks un

⁹¹ Latviešu literatūra biogrāfijās. – R.: Zinātne, 2003, - 22.lpp.

⁹² Turpat. 22.lpp.

īrnieki, kur augstprātība, viltība pretstatīta cilvēcībai, vienkāršībai. Notārs Dzirne, kurš neizskaidrojamā veidā ticis pie sava diploma, dzīvo vecpuiša dzīvi un jūtas ar to gandarīts: „Nekā viņš nevienam nestāstīja, un nevienu no saviem studiju biedriem viņš arī negribēja redzēt savā lepnā dzīvoklī. Vēl vairāk: viņš skatījās uz tiem no augšas un sasveicinoties pasniedza tik divus pirkstus.”⁹³ Savukārt Andrievs, kurš ir vienkāršo darbu veicējs un, pēc Dzirnes domām, arī vientiesītis, spilgti apliecina savu cieņas pilno attieksmi pret zemi, kurā dzīvo, piederību tai. Noprotams, ka Andrievs ir Latvijas patriots un tam nav svešas latviskās dzīvesziņas patiesības, kas saistāmas ar atbildību pret darbu, spēju ieskatīties un novērtēt dabas skaistumu, izpratni par folkloru, ko pierāda paša teiktais: „Ak, tu brīnumainā, skaistā, mīļā mana tēvu zeme! Andrievs čukst, jau piecēlies kājās, un atkal viņam acis pilnas asaru laimē un sērās. Tāds krāšņums! Tāds upe ielejā, te mežainie krasti mēnesnīcā, skaistums! Ak, tu mīļā mana dzimtene! Te mana tēvutēvu pilsēta kalnā, te Māra, te vilkacis – māneklis, te teikas, te dziesmas, te meitene, kas nomira dilonī, un es paliku vecpuišī uzticīgs viņai līdz mūža beigām.”⁹⁴ Intuitīvi Andrievs nojauš tuvojošās briesmas un pie sevis domā: „Kaut nu te tik nesanāktu krievi! (..)”⁹⁵

J.Miesnieka stāstā Sarkanās armijas karaspēka ienākšana Latvijas teritorijā netiek rādīta, tomēr neskaidrību saglabā gan Dzirnes, gan Sviķa politiskie uzskati, jo vienam pret otru vērstie apvainojumi, - kurš fašists, kurš komunisti, vēl nepierāda saistību ar konkrēto ideoloģiju, kaut arī, stāsta noslēgumā, kad Andrievs dzird ķildu starp abiem kungiem, viņam šķiet, ka: „(..) tie divi dalītu ne Dzirnes namu (tas jau atvasināts), bet visu šo dzīvi, kas bijusi tik skaista Latvijā, kā nekas.”⁹⁶ Andrievs simboliski sevī ietver Latvijas valsts tēlu, kas apjauš notiekošo, bet nav spējīgs rīkoties, lai sevi aizstāvētu. Dzirne un Sviķis dzīvo dubultu dzīvi, ir gatavi nodevībai un citādam zemiskumam.

Vēsture pierāda, ka Andrieva aizdomas piepildījās un „krievi sanāca gan”, palikdami Latvijas teritorijā un pakļaujot to saviem ideoloģiskajiem principiem pusgadsimta garumā.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” publicētajos daiļdarbos lielu vietu ieņem *Kara laika atveidojums Latvijas teritorijā*. Tajos psiholoģiski padziļināti atveidoti karavīru tēli, atklātas dažādas frontes dzīves ainas, zīmētas dažādas cilvēciskās attiecības. Viens no tādiem darbiem ir K.Lesiņa romāna fragments „Ardievas”.

No izpētītā materiāla var secināt, ka rakstniekiem, pretēji kara radītajam postam, briesmām, eksistenciālajam apdraudējumam, ir tieksme Otrā pasaules kara laika notikumus poetizēt, bet ne heroizēt. Vistuvāk karadarbības norisei, notikumiem, kas saistīti ar kara beigu

⁹³ Miesnieks J. Vilkači. // Ceļa Zīmes. – 1952. – Nr.10. – 454.lpp.

⁹⁴ Turpat. 459.lpp.

⁹⁵ Turpat. 459.lpp.

⁹⁶ Turpat. 460.lpp.

posmu, pietuvojas Knuts Lesiņš novelē „Liepziedā”, kurā viņš rāda traģisku karavīru bojāejas piemēru: 24 vīru pulks beigās sarūk līdz pieciem. Izdzīvojušie, slapstoties pa mežiem, bēguļojot no krievu patruļām, virzās uz Kurzemes pusi, lai dotos uz Zviedriju vai kā citādi mēģinātu nokļūt Rietumos, prom no komunistiskās varas ofensīvas savā zemē. Eksistenciālas bailes par savu dzīvību, kas nav salīdzināma ar tām bailēm, kas pārdzīvotas frontē. Okupācija, politiskā izrēķināšanās ar civiliedzīvotājiem un „pretpadomju elementu” tvarstīšana vēl vairāk pastiprina nicinājumu pret krieviem, K.Lesiņš raksta: „Krievi medīja, šaudīja, ogoja, izsukāja lielākos mežus, tvarstot kara gūstekņus un partizānus, vakaros čīgāja plēšas un dziedāja.”⁹⁷

Novelē tēlotajā situācijā skaidri tiek norādīts, kas ir vainīgs pie Latvijas okupācijas un okupantu nosodāmajām izdarībām citas valsts teritorijā, pret ko ir jāvēršas visiem iespējamajiem līdzekļiem. Apnikums un panīkums, apziņa, ka vairs neko nav iespējams mainīt, lai atgrieztos iepriekšējos laikos, rada īgnumu, nomāktību, gremdēšanos sentimentālās atmiņās. K.Lesiņš izmanto attiecīgas poētiskās detaļas, kā zvaigznes, ziedošo liepu smaržu: „Liepu smarža darīja viņus vārgus. Tā pievienojās visam, kas viņus mocīja, tāla māju un maigās zemes smarža, kur viņiem nepiederēja nekas, atskaitot nedrošo dzīvības elpu.”⁹⁸ Latviešu karavīrs, kas iepriekš bijis mežzinis, lauksaimnieks, kapteinis vai kādas citas profesijas pārstāvis, ir kļuvis par cilvēku, kuram vairs nav vietas uz pasaules, viņa atrašanās vieta ir it kā starp debesīm un zemi, jo savā dzimtenē tas tapis par kara noziedznieku, kaut arī karadarbībā iesaistījies ar domu, lai aizstāvētu dzimto zemi un tās suverenitāti. Ārpus savas zemes - svešs, nezināms un nevienam nevajadzīgs elements. Tāpēc no psiholoģiskā aspekta raugoties, eksistenciālas pārdomas, ilgošanās pēc nāves vai vēlme emocionāli identificēties ar, piemēram, apkārtējo vidi, tur saskatāmajām lietām un parādībām, top pašsaprotama: „Tā (zvaigzne – D.K.) katram bija sava, ko viņi aplūkoja slepeni, izliekoties guļam, bet ar pusviru aci vērojot debesis un zvaigznes, domājot, kā varētu vienkāršot šo dzīvi tā, lai nebūtu nekādu ilgu un mirt būtu viegli.”⁹⁹

Tomēr par spīti Latvijas valsts traģiskajam liktenim pēc Otrā pasaules kara, kas tiek iezīmēts arī K.Lesiņa novelē, ir centieni saglabāt optimistisku dzīves redzējumu – celties, iet, darīt – galvenais nepaliekot uz vietas un neierobežojot savu pasauli ar sīkām, mazvērtīgām lietām. Novele parāda, ka trimdas latvietis ir brīvs no naidīgas ideoloģijas, bet tam pašam jālemj par savu dzīvi, un padošanās būtu uzskatāma par glāvēulību.

Vilis Lesiņš (1903-1982) stāstā „Kristus”, izmantojot līdzīgu vēstījuma veidu kā K.Lesiņš novelē „Liepziedā”, vēsta par kādu septiņu vīru grupu, kas tieši tāpat slēpjas

---

⁹⁷ Turpat.164.lpp.

⁹⁸ Turpat.164.lpp.

⁹⁹ Turpat.163.lpp.

Kurzemes mežos, piedalījušies kaujās, bet atšķirībā no K.Lesiņa noveles, kur manāma atraisītība, reizēm pat avantūriskas azarts, V.Lesiņa stāsts intonatīvi ir pesimistiskāks, jo viens no stāsta varoņiem iet bojā, saspridzinot krievu tanku, otrs brīvprātīgi izvēlas šķirties no dzīves, trešo smagi ievaino krievu ložmetējs. Stāsts noslēdzas ar kāda par Kristu dēvētā vīra nāvi. Autors ar stāstu „Kristus” rada lasītājā pārliecību, ka Latvijai nav nākotnes, ka Latvijas valsti ieņēmušas svešas varas, ka okupētajā Latvijā vairs nav domas un vārda brīvības.

Toties Jāņa Jaunsudrabiņa (1877-1962) stāsts „Likteņa zirgs” veidots īpatnēji, jo sastāv no autora vēstījuma un kāda cita cilvēka dienasgrāmatas pierakstiem. J.Jaunsudrabiņš: „(..) piezīmes nododu atklātībai gandrīz bez grozījumiem.”¹⁰⁰ Piezīmju autors bijis kareivis Pirmā pasaules kara laikā, tāpēc notiekošo vēro, dzird, redz un saprot savādāk nekā citi. Rakstnieks spilgti parāda cilvēka neziņu, šaubas par to, kā rīkoties: atstāt dzimto pusi un doties bēgļu gaitās vai tomēr palikt, un kas būs tālāk. Retorisku jautājumu gūzma, ar ko galā jātiek katram pašam. Stāsta galvenajam varonim izvēli palīdz izdarīt, lai, cik amizanti tas šķistu, - zirgs, kurš neizskaidrojamā kārtā ieklīdis saimnieka sētā. Tas gan lielas simpātijas pret bērni neizjūt un visādi cenšas no tā atbrīvoties. Kādu vakaru pagalmā ierodas krievu kareivji, pieprasot, lai dodot zirgus un ratus. Pēkšņi, nez no kurienes, projām mānītais zirgs atgriezies un saimnieks to sapratis kā zīmi, apgalvojot, ka: „(..) to uzņēmu kā likteņa mājienu uz laiku pamest māju un padzīvot pa jauko, zaļo mežu, un ja būs lemts -”¹⁰¹ Stāsts paliek pusvārdā, bez nobeiguma.

Par Kurzemi un tur piedzīvoto kara laiku raksta Paulis Kalva (1919-2006) daiļdarbā „Kurzemes skices”. Autors pievēršas karavīra psiholoģiskajam portretējumam, izjūtot disonansi starp sevi un apkārtējiem ļaudīm: „Tu ej pa klusajām ielām, panāc rāmus baznīcēnus ar dziesmu grāmatām un baltiem nēzdogiem rokās un pēkšņi sajūti, cik tavi naglotie zābaki nepiederīgi skaļi klauz uz trotuāra šai stundā.”¹⁰² Iziešana cauri karam, tur gūtā pieredze un pārdzīvotais karavīrā uz visu atlikušo mūžu atstāj neizdzēšamas pēdas, kas liek pasauli skatīt un dzirdēt saasinātāk: „Bet, ja tu pats, šauteni cieši pievilcis savām krūtīm un seju iespiēdis mitrajos trūdās, esi gulējis kādreiz granātu un ložu lietū, skaitījis mirkļus, un skaidri sajūti, ka nāve paiet cieši tev garām ar sava apmetņa stūri aizskardama to tumšu un savītušu, tu nevari būt vairs ne īsti skumjš, ne līksms, arī tad, kad tev gadās aizklīst pēc tam klusos aizmugures ciemos. Tikai tava acs ir pret lietām redzīgāka kļuvusi un prāts zinīgāks, un tu labāk proti sajūti un novērtēti mieru un dzīvību, jo esi karu un nāvi vaigā skatījis.”¹⁰³ Tas tikai pierāda, ka arī pēc gadiem, kad karš sen garām neizdzēšamas atmiņu ēnas, domas

¹⁰⁰ Jaunsudrabiņš J. Likteņa zirgs. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.17. – 4.lpp.

¹⁰¹ Turpat. 10.lpp.

¹⁰² Kalva P. Kurzemes skices. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.2(6). – 97.-98.lpp.

¹⁰³ Turpat. 98.lpp.

karavīru pavada ikdienas gaitās. Turpinājumā P.Kalva raksta: „Bet miglains vakaros uz kāda nama sliekšņa sēdēdams pat tālā frontes aizmugurē, tu dzirdi sev apkārt gaisu šalcam, pilnu kritošo dvēselēm, un ķīvītes klaigas purvmalē tev liekas kā viņu sasaukšanās.”¹⁰⁴

P.Kalva, savā daiļdarbā savijot kara gaitas, karavīra iekšējās pasaules pārdzīvojumu un Latvijas dabas ainavu, lasītājā rada melanholisku saviļņojumu un pārdomas, kuras klusi tiek izjustas sevī.

Stāsta „Kurzemes skices” noslēgums uztverams simboliski: rīta gaismai austot, kaut kur pamalē dunot kara troksnim, tiek rakts kaps, lai apglabātu divus karavīrus un zemnieku. Ir Lieldienu rīts. Tas nozīmē, ka ir noiets Golgātas ciešanu ceļš. Tālākais nozīmē atdzimšanu, augšāmcelšanos.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” publicētajos daiļdarbos, kur tēlotas karavīra gaitas, kara laiks, nav patosēti, tajos nav lepnas bravūras ar skaļiem saukļiem par „tēvzemes atbrīvošanu”, „cīņas sparū”, „drošu garu” vai tamlīdzīgi. Pārsvārā rakstnieki tēlojuši karavīru – bijušo zemkopi un viņā akcenējuši zemniecisku mieru, lēnprātību un tuvību dabas pasaulei. Daba ir kā patvērums savai eksistencei, gan arī garīgā spēka un iedvesmas avots.

Maz žurnālā darbu, kur runa būtu par *došanos bēgļu gaitās* un ar to saistītajiem notikumiem. No izpētītā materiāla redzams, ka šī tēma ‘Ceļa Zīmju’ autoru vidū nav bijusi interesanta. Tas būtu skaidrojams arī ar to, ka tā ir emocionāli negatīva pieredze. Ievēribu šīs tēmas sakarā pelna Dzintara Soduma (1922-2008) atmiņu stāsts „Pret rietumiem”, kas ir kā aizmetnis vēlāk, 1957.gadā, publicētajam romānam „Taisām tiltu pār plašu jūru” un 1997.gadā iznākušajam romānam „Jauni trimdā”, kuros atspoguļots rakstnieka ceļš, dodoties bēgļu gaitās uz Kurzemi, tad pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Pretēji ierastajam uzskatam, ka, atstājot Kurzemes, savas dzimtās zemes, krastu, rakstnieks cenšas ar daiļdarbu lasītājā lielākoties radīt sentimentālu grūtsirdību, Dz.Soduma gadījumā tiek piedāvāts cits variants. Rakstnieks došanos prom atklāj kā jaunības dienu izdarību bezrūpīgā intonācijā.

Dz.Sodums, ieskicējot politisko laiktelpu, atklāj, ka „sākot ar 7.maiju Kurzemē bija stāvoklis, kāds civilizētam cilvēkam liekas neparasts – bez likuma, bez valsts varas, bez administrācijas [..]. Uz ceļiem ķēra cilvēkus, un lidmašīnas līkumoja virs mežiem un jūrmalas, meklējot mērķi savām bumbām bēgļu pulciņos. Tas bija laiks, kad katram pašam jālemj, kā paturēt savu dzīvību.”¹⁰⁵ Tomēr par spīti traģiskajiem notikumiem valstī, rakstnieks došanos prom no Latvijas rāda kā piedzīvojumu, kas aizsākas ar laivas meklējumiem, tās remontdarbiem, bet, kad tikts jūrā, no braucējiem atskan bezrūpīgs, bet noteikts jautājums un

¹⁰⁴ P. Kurzemes skices. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.2(6). – 98.lpp.

¹⁰⁵ Sodums Dz. Pret rietumiem. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 7.lpp.

atbilde reizē: „Kur brauksim? Uz rietumiem, tikai uz rietumiem.”¹⁰⁶ Rietumi kļūst par „apsolīto” zemi, kaut tur neviens tos negaida. Glābjot savu kailo dzīvību, instinktīvi tveroties pie katra izdzīvošanas iespējas piedāvājuma, var tikt pieņemti arī galēji risinājumi, kā, piemēram, doties pār jūru ar laivu, kurai ir sūce, bet negaisa mākoņi ar vēju nāk cits pēc cita, aizvien vairāk sabangojot ūdeņus. Bēgļi balansē starp avantūrisku prieku un eksistenciālām briesmām, bet „Mums tomēr tīkamāka šķiet šī pati brīvā, vientulīgā jūra, nekā šis austrumu krasts, pat dzimtene, kas - kur jau tie gadi, kļuvusi pašu cietums.”¹⁰⁷ Bēglis labāk izvēlas būt trimdinieks svešumā, bet demokrātiskā valstī, nekā otrādi. Dz.Sodums ar šo stāstu piedāvā opozicionāra attieksmi pret „Ceļa Zīmju” ideoloģisko pozīciju.

Pozicionisti no dzimtā krasta šķiras ar dziļām skumjām, piemēram, kā Andrejs Egītis dzejolī „Epitāfijas Gotlandes krastā” – dzimtās zemes atstāšana tiek izjusta kā netaisnība, pāridarījums. Dzejnieks raksta: „Nedz kaujai lauks, nedz mīlestībai vieta -/ Krasts svešatnīgais man ar izmirstošu ūpju audzi/ Un zemiem dievnamiem un ķecerīgu salu draudzi.”¹⁰⁸ Domas par dzimteni, tuvajiem cilvēkiem, par traģisko bezjēdzību, kas piedzīvota – A.Eglīša dzejolī saplūst ar „Vēl tālo dienu atbalsi” – „kā dūmos pavīd skumjas sejas./ Virs melnām vraku kapsētām bez mēra jūras kaijas smejas/ Ar skaņām grozīgām, kā gaidot, lai mēs šķautņu ceļos kristu.”¹⁰⁹ Simbolisks ir epitāfijas kā žanra izmantojums, jo epitāfija ir piemiņas dzejolis mirušajam.

A.Eglītis, rakstot epitāfijas, simboliski tajās ietvēris domu par visiem tiem, kas gājuši bojā kara laikā, deportācijās, dodoties bēgļu gaitās pāri jūrai, gan arī domājot par Latvijas valsts neatkarības zaudēšanu.

Dz.Sodums un A.Eglītis - diametrāli pretēju uzskatu cilvēki - tēlojuma veidā, pasaules izjūtā atšķirīgi pievēršas vienas tēmas atspoguļojumam. Bet viedokļu un uzskatu dažādība savukārt žurnālu „Ceļa Zīmes” padara informatīvi daudzveidīgāku.

3. Trimdas latviešu pasaules izjūtas atspoguļojums tagadnes (20.gs.50./60.g.) tēlojumā

Žurnālā „Ceļa Zīmes” publicētie dažādu autoru teksti, tai skaitā daiļdarbi, no dažādiem redzējumiem atspoguļo notikumus kara laikā gan Latvijā, gan Vācijā, bēgšanu no padomju okupācijas pēc kara, bēgļu nometnes, atmiņas par dzīvi pašu zemē un valstī.

Stāsts, kurš balansē starp beletristiku un dokumentālu publicistiku, reizē izvēršot filozofiskas un politiskas pārdomas par savu laiku un iespējamajām pārmaiņām, ir žurnālista

---

¹⁰⁶ Turpat. 7.lpp.

¹⁰⁷ Turpat. 8.lpp.

¹⁰⁸ Eglītis A. Epitāfijas Gotlandes krastā. // Ceļa Zīmes. – Nr.23. – 2.lpp.

¹⁰⁹ Turpat. 3.lpp.

un literāta Artura Strautmaņa (1910-1993) „Es nezinu!”. A.Strautmanis atskata veidā pārlūko un salīdzina pirms un pēc pieciem gadiem vērotus notikumus, rāda, kas mainījies, kas ne. Literārā teksta darbība aizsākas Zviedrijas bēgļu barakās, kur pēkšņi visus pārņem satraucoša ziņa par pirmajām nomestajām atombumbām uz Hirosimu un Nagasaki. Šis vēstures fakts autoram liek aizdomāties par demokrātiju, tās jēgu, principiem, kas nesakrīt ar reālajā dzīvē notiekošo, arī par lielvalstu (PSRS, ASV) savstarpējo sacensību par to, kura pirmā izgudros jaunu, vēl spēcīgāku atombumbu par nomestajām, par to, kur politiskajās peripetijās paliek „vienkāršais” cilvēks, cilvēcība, morāle, ko demokrātiska vara deklarē kā vienu no saviem pamatprincipiem. A.Strautmanis lasītājam uzbur gandrīz apokaliptisku nākotnes, ainu, kur: „(..) zemeslodes saspridzināšana principā arī jau atrisināta. Vēl paliek tikai tehniskas dabas problēmas.”¹¹⁰

Teksta autors, skeptiski raugoties uz Rietumu demokrātiskajām valstīm, atklāj noskaņojumu maiņu trimdas sabiedrībā, kas skaidrojama ar vilšanos starptautiskās politikas pasīvajā nosodījumā Padomju Krievijai par tās nepamatoto agresīvo politiku bijušajās Baltijas valstīs. „Šodien komunisms ņem Āziju, ņirdz par rietumiem Eiropā, - Amerika sēž uz savām tūkstoš bumbām un runā par cilvēcību,”¹¹¹ asi norāda A.Strautmanis, akcentējot iestājušos politisko stagnāciju, kas trimdiniekos nevieš cerību uz pārmaiņām tuvākajā laikā.

Ar domu par pieviltām cerībām stāstu „Aizdurvē” iesāk Alfrēds Dziļums. Daiļdarba intonācija ir nomācoša, apātiska: „Pelēkās nometnes barakās nīka vienaldzīgi cilvēki. Vīlušies politiķu runās, laikrakstu solījumos, bēgļi bez smaida slīdēja viens otram garām, vai dienām ilgi vērtējās bez miega divstāvu koka lāvās un domāja par pagātņi.”¹¹² A.Dziļums rāda, ka barakas pelēcībā dominē vienmuļība, depresīvas noskaņas, no kurām nav iespējams atbrīvoties. Cilvēki smok nost, šāda vide slāpē jebkurus radošus centienus. Tomēr, kā pierāda gleznotāja Vējrozes tēls, arī nomācošajā bēgļu nometnes gaisotnē iespējams rast dzīvesprieku. Viss atkarīgs tikai no pašu attieksmes. Vējrozēm pretēja rakstura cilvēks Otomārs Ods savas nepamatotās augstprātības, iedomības dēļ nespēj aptvert, kāpēc viņu: „(..) rakstnieku, vēsturnieku, žurnālistu un sabiedrisku darbinieku, kas šoruden svinēs četrdesmit gadu jubileju, nekaunīgi ignorē!”¹¹³ Kā vislielāko pārestību Otomārs Ods izjūt to, ka nav aicināts piedalīties kādā kultūras dienu pasākumā, kas beigās rakstniekam izvērsas traģikomiskā situācijā. Divas stundas lasot savu manuskriptu, viņš ir „izrunājis” tukšu zāli. A.Dziļums, šķiet, simboliski galvenajam varonim devis uzvārdu – ods: netalantīgs, rakstnieks iedomājas sevi izcilību esam, bet patiesībā - pašlabuma meklētājs, kurš lielākoties klīst pa barakas

¹¹⁰ Strautmanis A. Es nezinu! // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 5.lpp.

¹¹¹ Turpat. 6.lpp.

¹¹² Dziļums A. Aizdurvē. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.14. – 7.lpp.

¹¹³ Turpat. 7.lpp.

pelēko vienmuļību, apvainojies uz visu pasauli un cenšoties ar „gudru” vārdu norādīt uz otra mazvērtību.

Savukārt Modra Zeberiņa stāstā „Vieninieks” rakstnieks, līdzīgi kā A.Dziļuma daiļdarbā, traģikomiskā veidā atklāj bēgļu nometnēs dzīvojošo gaitas, kā arī ieskicē gaisotni, kas valda trimdinieku vidū: „Toreiz vēl visiem mēdza dot vienādi ēst, kaut gan nometnē bija divējādi iemītnieki, kuru valodas un tikumi atšķīrās. Pirmie paši saucās par trimdiniekiem, tos otru apzīmējami par vieniniekiem, kuri paši dēvējās par vecīšiem un kanakiem, bet pirmos godāja par kungiem.”¹¹⁴ Sociālo hierarhiju veidošanās pat smagos dzīves apstākļos ir neizbēgama, kaut ideoloģiski būtu jānotiek pretējam procesam – jāsolidarizējas.

Stāsts veidots no rakstnieka redzespunkta, arī pašam autoram kļūstot par vienu no nometnes biedriem. Stāsta galvenais varonis Kaldainis, būdams vāja rakstura, neprot tikt galā ar savu personīgo dzīvi, attiecībām. Pēc kara laikā pārciestā viņš psiholoģiski vairs nespēj adaptēties jaunajos apstākļos, un brīdī, kad Kaldainis izposta paša celto greizo krāsni, kad viņš rāpjas uz jumta, lai savu agresiju vērstu pret tur uzstādīto ierīci, simboliski tiek ietverta domu par viņa (Kaldaiņa) dzīvi, kura „kaut kā jau” uz priekšu iet, bet ne, kā gribēts. Ir centieni kaut ko mainīt, bet cilvēks tā vai tā atgriežas turpat sākumā – savas neizdarības dēļ.

Par bēgļu nometnes ikdienu raksta arī Guntis Zariņš stāstā „Varonis”, Anšlavs Eglītis stāstā „Seržants Klaips”, kā arī Pāvils Klāns - „Suņa nāvē”. Vienojošais visos daiļdarbos ir nometņu dzīves atspoguļojums, tikai katrs no autoriem izvēlas savus akcentus. G.Zariņš savā stāstā piemin faktu, kas saistīts ar latviešu leģionāru izdošanu PSRS pēc tās pieprasījuma 1946. gadā. Krievi latviešu leģionārus pasludināja par kara noziedzniekiem. P.Klāns rāda bēgļu pārcelšanos no barakām uz speciāli tiem ierādītiem dzīvokļiem, kur nav paredzēta vieta mājdzīvniekiem. Starp ikdienišķiem un sadzīviskas dabas jautājumiem, kā pārvākšanos un dzīvnieku izmitināšanu, autors pārdomām izvirza filozofiskus jautājumus par cilvēka atbildību pret visu to, ko tas sev pieradinājis, par cilvēcību, - kur tā sākas, kur beidzas; ja esi viens, varbūt labāk nebūt un nāve ir vienīgais risinājums, kā tikt prom no visas šīs bezjēdzības, ko aiz sevis atstājis karš.

Nāve - kā izeja no bezizejas tiek atspoguļota arī Valdemāra Kārklīņa (1906-1964) stāstā „Aukstā baltā istabā”, kur autors kā centrālās personas izvirza ārsti Krauzi un tās veco un slimību nomocīto māti. V.Kārklīņš psiholoģiski spēcīgi, bet emocionāli nomācoši veido stāstījumu par veco slimnieci ar visu, kas šai drūmajai tēmai pieder, noslēdzot ar pārsteidzošu momentu: meita izšķiras palīdzēt izvārgušajai slimniecei aiziet aizsaulē. Solis nav viegls, meita izjūt lielus sirdsapziņas pārmetumus, bet tajā pašā laikā autors, izsakot zināmu attaisnojumu par šādu soli, rakstot: „Mums jāizņem trauklā liesma no rokām tiem, kas

¹¹⁴ Zeberiņš M. Vieninieks. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.13. – 13.lpp.

mums to sniedz; tā ir nolikts. Nezinu, vai nāve jebkad var būt maiga un jauka; bet ja var, tad vieglai tai vajadzētu būt no rokas, ko mīl.”¹¹⁵

Iespējams, V.Kārklīņa stāsts „Aukstā baltā istabā”, kas atspoguļo bēgļu noietņu dzīvi, ir viens no traģiskākajiem, emocionālākajiem un psiholoģiski smagākajiem daiļdarbiem.

Par Latviešu leģiona slimnīcu, kur atveseļojas karavīri pēc gūtajām traumām, raksta A.Dziļunms stāstā „Drupas”. Atveseļošanas grūtsirdīgāku dara domas par mājām, par atgriešanos dzimtenē.

Daiļdarbos, kur tēlota bēgļu noietņu ikdiena, rakstnieku radītie tēli un to pasaules izjūta vairāk ir neticības un pesimisma pārņemta, kas gandrīz nav saskatāms tajos darbos, kas aplūko Latvijas brīvvalsts laiku. Karš ir beidzies, bet bēgļu stāvoklis nemainās. Tāpēc grūtsirdīgas, nomācošas intonācijas aizvien pieaug. Bēgļu noietņu laika cilvēks tiek radīts dažādi – gan traģikomiskās situācijās, gan lielā psiholoģiskā smagumā, tāpēc vēlas norobežoties no apkārtējās pasaules. Taču parādās arī bezrūpīgie, par ikdienas problēmām neskumstošie jaunības prieka pārņemtie. Noietņu nomācošā gaisotne, šķietamā bezizejas situācijas neraisa domas ne par nacionālo valsti, ne patriotisku pacēlumu, ne arī ilgas pēc dzimtās zemes.

Izceļošana un dzīve Rietumu demokrātiskajās valstīs ir nākamais posms pēc bēgļu noietnēm. Aptuveni ar 1947.gadu, kā norāda V.Nollendorfs, „(..) lielāks skaits bēgļu pieņēma iespēju izceļot uz Beļģiju un Angliju. Starp izceļotājiem bija daudz leģionāru un citu vieninieku. Sekoja piedāvājumi no citām zemēm, kuru vidū lielāko bēgļu skaitu uzņēma Savienotās Valstis, Kanāda un Austrālija.”¹¹⁶ Sākās bēgļu izkliede pa visu pasauli ar jaunām cerībām par labāku nākotni, ar to pašu apņemšanos saglabāt latviskumu, latvietību, nepieļaut asimilāciju svešajā vidē.

Žurnāla „Ceļa Zīmes” publicētajos daiļdarbos, kur tiek tēlots latvietis svešajā vidē, lielākoties tas radīts kā cilvēks, kurš psiholoģiski nespēj iekļauties svešajā kultūrā. Fiziski eksistē, veic ikdienas darbus, bet arvien it kā visam slīd garām, skatoties no malas un tiecoties prom no visa. Tajā pašā laikā saskatāma pretruna, jo norobežošanās notiek ne tikai no svešās vides, bet arī no saviem tautiešiem, cilvēks tiek radīts kā vientuļnieks. Atšķirtības pamatā nav nacionālpatriotiski uzskati vai domas par identitātes saglabāšanu. Izvēle par labu vientulībai saistāma ar cilvēka iekšējo pārdzīvojumu, kam pamatā kara laikā un bēgļu noietnēs pārdzīvotais. Dažādajās daiļdarbos tēlotajās situācijās netiek runāts par atgriešanos Latvijā. Ir jāpieņem svešie mērogi – lielpilsētas, milzīgā ļaužu jūra un jāmēģina pie tā pierast. Saskatāma

¹¹⁵ Kārklīņš V. Aukstā baltā istabā. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.32. – 249.lpp.

¹¹⁶ Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2001. – 363. – 364.lpp.

tendence rādīt indivīda un pilsētas pretstatu, „mazo cilvēku” pret „lielo” urbānās vides plašumu, bezpersoniskumu, atsvešinātības sajūtu, kas rodas, cilvēkam esot lielā pūlī.

No pētījumā aplūkotojumiem daiļdarbiem, kas tēlo latvieti Rietumu pasaulē un kur izteiktas nacionālas idejas un aicinājums trimdas latviešiem organizēties, veidot savas apvienības, ir tikai viens - Knuta Lesiņa „Latviešu namā” (no tēlojumu virknes „Bagātie nabagi”). Darbība norit kādas lielas Ziemeļamerikas pilsētas tuvumā mistera Džakobsena vasarnīcā. Lielveikala īpašniekam Džakobsenam radusies vajadzība pēc jauna, čakla, zinoša, teicama dārznieka, kaut gan jau gados veco dārznieku žēl atlaist. Viņš uzzina par ļaudīm no Eiropas un, veicot smalkus aprēķinus, Džakobsens nolemj pieņemt tos pie sevis. Autors ar ironiju norāda uz vidusmēra amerikāņa attieksmi pret svešiniekiem: iebraucēji nav nekas vairāk kā zemāk atalgotu darbu veicēji. Tomēr Garklāvu ģimene pierāda sevi kā teicamus darba pratējus, vēl vairāk, Jānis Garklāvs ir arī mākslinieks - gleznotājs un koktēlnieks. Laika gaitā ģimene iekrāj līdzekļus, lai atļautos paši savu māju, bet pats būtiskākais, ka Garklāvs sevī izjūt misijas apziņu – pulcēt ap sevi tautiešus svešumā, organizēt kultūras pasākumus, kultivēt latviskās tradīcijas. K.Lesiņš pievērš uzmanību latviešu mentalitātei raksturīgajām īpatnībām, kā mazvērtības izjūtai lielas tautas priekšā: latvietim gribas pateikties gan savam patiesajam, gan šķietamajam amerikāņu labvēlim. Būtiskākais, ko K.Lesiņš lasītājam atklāj, ir gaišā, optimistiskā noskaņa, ticība, ka tikai ar darbīgumu, pašiniciatīvu daudz kas panākams.

Latviešu darba gaitas Amerikā rakstnieki atspoguļo dažādi. Piemēram, daiļdarbā, kas ir viena no romāna „Dženitors” (1955) nodaļām, konkrēti, „Krievs debesskrāpī”, rakstnieks Jānis Klīdzējs (1914-2000), cenšas atklāt dzīvi no humoristiskās puses, ko konkrētajā daiļdarbā veido ar komisku paņēmieni, izmantojot pārpratumus valodas neprasmes dēļ. Kāds krievu rakstnieks, kurš sevi uzskata par ievērojamu, radījis dzejoli Amerikas prezidentam, bet savā valodā. Komisms un paradokss vienlaicīgi: kāpēc gan cilvēks nemācās angļu valodu, ja tik augstu vērtē dzejoļa adresātu?

Valentīna Pelēča stāsti „Akači” un „Patiltē” atspoguļo svešatnes latviešu strādnieka ikdienas rutīnu. Viņš „godīgi” izpilda savu darbu un dodas mājās, tā šo rituālu atkārtojot dienu no dienas, līdz kādā brīdī darbība tiek mainīta. Maiņu izraisa kāda nejaušība, kā stāstā „Patiltē”, kur galvenais varonis (cik noprotams, pats autors), vakarā dodoties mājās, sastop bezpajumtnieku. Tas izklāsta savu dzīvesstāstu, vērojumus, atstājot filozofiskas pārdomas raisošus jautājumus arī lasītājam.

Vientulības un pat apjukuma izjūtu rada lielās pilsētas, ielas, debesskrāpji, svešie ļaudis visapkārt, reizē radot nostalgiskas atmiņas par aizvadīto laiku Latvijā. Veidojas savdabīga laiku un vietu kolāžu, piemēram, Jonāsa Miesnieka stāstā „Māja 1405” vai arī Ritas

Liepas (1914) stāstā „Brūnākmenis jauneklā pateicības diena”, kur akcentēts lielpilsētas atsvešinātais, vienaldzīgais, vientulības caurdvestais tēls.

Kā atbilde vientulības un nomāktības kliegšanai nāk Henrija Nordena daiļdarbs „Nometne starp eglēm”, kur galvenais varonis, pārguris no lielpilsētas dzīves, aiziet no darba un dodas uz ziemeļiem, lai kādu laiku pavadītu imitētā *DP* bēgļu nometnē, bet drīz vien saprot, ka labāk tomēr ir atgriezties ikdienā.

Daiļdarbos tēlotais trimdas latvietis Rietumu pasaulē nespēj sevi „atrast”, jo tā ir bezpersoniska vide, ar kuru neveidojas emocionāla sadarbība. Kaut saskatāmas ilgas pēc dzimtenes, mājām, tomēr svešatne cilvēkus padarījusi vienaldzīgus, uz iekšu vērstus, un rodas izjūta, ka tiem pat ir vienalga, kur viņi konkrētajā brīdī atrodas.

Secinājumi

Pēc Otrā pasaules kara, miljoniem austrumeiropiešu, tai skaitā arī latvieši bija spiesti pamest dzimto zemi un doties bēgļu gaitās, galvenokārt par mītnes vietām izvēloties Vāciju vai Zviedriju. Vācijā bēgļi tika izmitināti tiem paredzētās nometnēs. Latvieši visai ātri arī bēgļu nometņu trūcībā atrada iespējas dažādām organizatoriskām un kultūras aktivitātēm. Tāpat tas notika arī Zviedrijā, kaut nelielākā apmērā.

Viena no aktivitāšu izpausmēm bija dažādu periodisko izdevumu veidošana. Zviedrijā, Stokholmā, tika dibināts žurnāls „Ceļa Zīmes”, kura pirmais numurs iznāca 1948.gada oktobrī un tā pirmais redaktors līdz 1952.gada jūlija 10. numuram (ieskaitot) bija Andreja Eglītis, bet, sākot ar 11.numuru 1953.gadā, galvenā redaktora amatu pārņēma Jānis Andrupis, līdz ar to mainās žurnāla izdevniecības dislokācijas vieta - tā tiek pārcelta uz Angliju, Londonu.

Veidojot un izdodot žurnālu „Ceļa Zīmes”, Andrejs Eglītis vēlējās, lai tas būtu trimdas latviešu vienojošs izdevums, ar kura starpniecību tiktu uzturēta latviskā gaisotne, nacionālā pašapziņa, identitāte, nepieļaujot savu tautiešu asimilāciju svešajā vidē. Andrejam Eglītim īpaši rūpēja jaunatne, jo to viņš redzēja kā latviešu tautas nākotnes pamatu: jaunatnei jāatgūst Latvijas valsts neatkarība. Jānis Andrupis, pārņemot galvenā redaktora pienākumus, neatsakās no sava priekšgājēja A.Eglīša izveidotajiem principiem un turpina tos realizēt. J.Andrupis gan papildina un akcentē žurnāla „Ceļa Zīmes” turpmāko literāro ievirzi, jaunu literāru centienu meklējumus, kas žurnālu tematiski bagātinās.

Blakus literatūrai žurnālā „Ceļa Zīmes” publicēti dažādu nozaru raksti, kuri pievēršas svarīgāko un aktuālāko notikumu atspoguļojumam, piemēram, mūzikā akcentējot ievērojamu komponistu daiļradi vai Dziesmusvētku gaidāmo/ bijušo nozīmi. Līdzīgā veidā tiek aplūkota vēstures, valodniecības, folkloras, reliģijas, sociālu, ekonomisku un citu nozaru jautājumu problemātika. Publikācijām jābūt tādām, lai trimdā esošais latvietis izjustu lepnumu par savu tautu un kādreizējo valsti.

Žurnālā publicēto prozas tekstu autori kavējas pagātnes notikumos, ar lepnumu skatot Latvijas pirmās brīvvalsts laiku un leģionāru likteņus, trimdas latviešu dažādajās izjūtās, uzskatos un viedokļos, svešumā nonākot. Nesenais bēgļu nometņu laika attēlojums atklāj cilvēka psiholoģiskos pārdzīvojumus – depresīvu nomāktību, apātiju, arī rezignāciju.

Izmantotā literatūra

Avoti

Ceļa Zīmes. 1948. – 1961. – Nr.1. – Nr.40.

1. Aigars P. Kumeliņa zirgs //Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.24. - 99.lpp.
2. Ābele K. Tēva mājās. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.3(7). - 181.lpp.
3. Ābele K. Mašīnas. // Ceļa Zīmes. – 1961. – Nr.39. - 86.lpp.
4. Berķis A. Latvijas vēstures problēmas amerikāņu un angļu vēsturnieku skatījumā.// Ceļa Zīmes. – 1959. - Nr.38. - 38.lpp.
5. Biezais H. Tautas dziesmu jēdziens. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.22. – 431.lpp.
6. Dziļums A. Aizdurvē. // Ceļa Zīmes. 1953. – Nr.14. – 7.lpp.
7. Dziļums A. Atgriešanās. // Ceļa Zīmes. 1961. – Nr.40. – 179.lpp.
8. Eglītis A. Karogs – ceļa zīmes. // Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1. – 5.lpp.
9. Eglītis A. Epitāfijas Gotlandes krastā. // Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.23. – 2.lpp.
10. Jauna gaita. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.11. – 59.lpp.
11. Jaunsudrabiņš J. Likteņa zirgs. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.17. – 4.lpp.
12. Kauls V. Cilvēku klubs. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.31. – 187.lpp.
13. Kalva P. Kurzemes skices. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.2(6). – 97.lpp.
14. Kārklīšs V. Aukstā baltā istabā. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.32. – 249.lpp.
15. Klētnieks V. Senlatviešu zvaigžņu pagalmos. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5).-47.lpp.
16. Kreicers H.Ceļmalā viens nosists. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.29. - 27.lpp.
17. Lesiņš K. Liepziedā. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.31. – 164.lpp.
18. Lesiņš K. Vienreizīgā Dailone. // Ceļa Zīmes. – 1961. – Nr.39. – 91.lpp.
19. Miesnieks J. Vilkači. // Ceļa Zīmes. – 1952. – Nr.10. - 454.lpp
20. Miesnieks J. Varkaļu Līlija. // Ceļa Zīmes. – 1956. – Nr.29. - 3.lpp.
21. Mūks R. Mūžīgais atkal. // Ceļa Zīmes. – 1959. – Nr.38. – 51.lpp.
22. Pelēcis V. Mežinieka atmiņas. // Ceļa Zīmes. – 1958. – Nr.35. – 30.lpp.
23. Plensners A. // Ceļa Zīmes. – 1951. – Nr.8. – 261.lpp.
24. Reiters L. Alfrēdu Kalninu pieminot. // Ceļa Zīmes. – 1952. – Nr.9. – 364.lpp.
25. Reneslācis J. Lings un lingiāde. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.4. – 303.lpp.
26. Rūķe V. Jānis Endzelīns. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.12. – 38.lpp.
27. Rūķe V. Bilingvisma problēmas. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.18. – 126.lpp.
28. Sarma J. Negantneiks. // Ceļa Zīmes. – 1954. – Nr.18. – 111.lpp.
29. Sarma J. Uz Rīgu. // Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.24. – 111.lpp.

30. Sodums Dz. Pret rietumiem. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 7.lpp.
31. Straubergs K. Vidgauta kristīšana. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.16. – 6.lpp.
32. Strautmanis A. Es nezinu! // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 5.lpp.
33. Zariņš K. Jaunatne! // Ceļa Zīmes. – 1948. – Nr.1. – 3.lpp.
34. Zariņš K. Pasaulē skatoties. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.2. – 85.lpp.
35. Zariņš K. Pēclaikā. // Ceļa Zīmes. – 1949. – Nr.2. – 144.lpp.
36. Zeberīņš M. Vieninieks. // Ceļa Zīmes. – 1953. – Nr.13. – 13.lpp.
37. Zeberīņš M. Mana tēva stāsti. // Ceļa Zīmes. – 1955. – Nr.25. – 163.lpp.
38. Zaube J. Sveši elementi latviešu valodā. // Ceļa Zīmes. – 1950. – Nr.1(5). – 58.lpp.

Teorētiskā literatūra

1. Andrupis J. Šīs trimdas vēsturiskais uzdevums. // Ceļa Zīmes. – 1973. – Nr.51.-119.lpp
2. Daukste-Silasproģe I. Latviešu literārā dzīve un latviešu literatūra bēgļu gados Vācijā: 1944-1950. – R.: Zinātne, 2002. – 378lpp.
3. Latviešu literatūra biogrāfijās. – R.: Zinātne, 2003, - 739lpp.
4. Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 2.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 447lpp.
5. Latviešu literatūras vēsture: 3 sējumi: 3.sējums. – R.: Zvaigzne ABC, 2001. – 679lpp.
6. Latvijas vēsture 20.gadsimts. Otrais papildinātais izdevums.–R.:Jumava,2005,433.lpp.
7. Raups E. Nakts saka āmen. Rīts – allelujā. // Literatūras Avīze. – 1998. – Nr.1.– 3.lpp.
8. Taurēns J. Latvija vēstures pamatjautājumi un valsts konstitucionālie principi. R.: Madonas poligrāfists, 2004. – 274.Lpp.
9. Tichovskis H. Latviešu trimdas desmit gadi. – Toronto: Astras Apgāds, 1954.–368.lpp
10. Trimda kultūra nacionālā identitāte. – R.: Nordik, 2004. - 169lpp.
11. Valeinis V. Ievads literatūrzinātnē. – R.: Zvaigzne ABC, 2007, 222lpp.
12. Zirņītis E. Andrejs Eglītis. – Linkolna: Vaidava, 1980, - 509lpp.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Žurnāla „Ceļa zīmes” ideoloģiskā pozīcija (20.gs.50./60.g.)” izstrādāts LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un bakalaura darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Daina Kurele

Rekomendēju bakalaura darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: asoc. prof. Dace Lūse

Recenzents: Mg.philol.lekt. Pauls Daija

Darbs iesniegts Letonikas un baltistikas nodaļā

Lietvede: Liene Kalviša

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē _____.____.2009., protokola

Nr. _____

vērtējums – _____

Komisijas sekretāre: zin.asist. Sandra Ratniece